

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

В. В. Опалько

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

для підготовки студентів з галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво»
за напрямом підготовки:
7.030501 «Економічна теорія»
6.030503 «Міжнародна економіка»

Черкаси – 2012

УДК 339.9.01(075.8)

ББК 65.5 я 73-1

О-60

Рецензенти:

д. економ. н., професор кафедри міжнародної економіки
Черкаського державного технологічного університету

Л. О. Петкова;

к. економ. н., доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Черкаського національного університету

імені Богдана Хмельницького

О. В. Макаринська

*Обговорено і рекомендовано до друку на засіданні кафедри
економічної теорії та міжнародної економіки
(протокол № 3 від 21.01.2012 р.)*

*Затверджено Вченою радою Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 3 від 31.01.2012 р.)*

Опалько В. В.

О-60 Методичні рекомендації до вивчення дисципліни «Теорії міжнародної економіки» для підготовки студентів за напрямом підготовки: «Економічна теорія», «Міжнародна економіка». – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. – 56 с.

У методичних рекомендаціях висвітлено основні теорії міжнародної торгівлі, інвестиційного руху капіталу, валютного курсу, конкуренції, цивілізаційного розвитку. Запропоновано типові задачі, які базуються на знаннях теорій міжнародної економіки, наведено словник термінів, перелік індивідуальних завдань. Особлива увага приділена практичним аспектам реалізації означених теорій у міжнародній практиці.

Рекомендовано для викладачів, студентів вищих закладів освіти, практичних працівників та всіх, хто цікавиться питаннями міжнародної економіки.

УДК 339.9.01(075.8)

ББК 65.5 я 73-1

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Форми контролю знань і критерії оцінки.....	6
2. Структура та обсяг годин за темами курсу.....	10
3. Навчальна програма дисципліни.....	11
4. Тематика та зміст лекцій.....	14
5. Тематика та зміст семінарських занять.....	28
6. Типові задачі	37
7. Тематика індивідуальних семестрових завдань.....	44
8. Методичні поради щодо виконання індивідуальних семестрових завдань.....	46
9. Перелік питань для підготовки до екзамену.....	48
10. Словник термінів.....	49
11. Перелік рекомендованої літератури.....	51
12. Додатки.....	53

ВСТУП

У зв'язку з багатоваріантністю економічного розвитку світового господарства актуальним постає питання про можливості застосування оптимальних ефективних рішень на основі знань теорій міжнародної економіки. У теорії міжнародної економіки розглядаються внутрішні, національні та міжнародні особливості ведення господарства в умовах розширення міжнародної діяльності. Важлива роль приділяється теоріям міжнародної торгівлі, оскільки міжнародний обмін товарами і послугами посідає особливе місце у складній системі світогосподарських зв'язків. Каналами зовнішньої торгівлі щорічно проходить близько 1/5 всієї виробленої у світі продукції, і ця частка постійно зростає, особливо в умовах міжнародної інтеграції.

Метою вивчення дисципліни є поглиблення і засвоєння знань студентів про сучасні теорії й моделі розвитку міжнародної економіки, їх порівняльний аналіз у контексті сучасних економічних реалій.

Основне завдання курсу: опанування сучасного розуміння основних теорій: міжнародної торгівлі; прямих та портфельних інвестицій; валютно-фінансових відносин; міжнародної конкурентоспроможності; формування інструментарію щодо концепцій економічного глобалізму та використання закономірностей і тенденцій розвитку міжнародної економіки в умовах глобалізації.

Предмет дисципліни: теоретико-методологічне обґрунтування загальних ознак і закономірностей розвитку міжнародної економіки як єдиної органічної цілісності.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення дисципліни "Теорії міжнародної економіки" базується на загальних знаннях дисциплін "Основи економічної теорії", "Макроекономіка", "Міжнародні економічні відносини", "Міжнародна економіка", "Основи зовнішньоекономічної діяльності".

Контроль знань дозволяє закріплювати, розширювати й поглиблювати одержувані на лекціях знання й виробляти вміння та навички практичної діяльності, а також контролювати хід засвоєння студентами навчального матеріалу, забезпечуючи тим самим зворотній зв'язок викладача зі студентом.

Навчальним планом передбачається виконання студентами денної і заочної форм навчання індивідуального завдання (контрольної роботи), опанування основних розділів дисципліни та набуття практичних навичок при розв'язанні задач і ситуаційних завдань.

Самостійна робота дозволяє закріплювати знання, що отримав студент на лекціях та практичних заняттях.

Навчальна дисципліна "Теорії міжнародної економіки" вивчається згідно навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр", «спеціаліст» за спеціальністю 7.030501 «Економічна теорія» та «бакалавр» за спеціальністю 8.050103 "Міжнародна економіка".

Дисципліна є логічним продовженням курсів з мікро та макроекономіки, міжнародної економіки. Вона завершує професійну теоретичну підготовку бакалаврів, спеціалістів та магістрів.

Завершуючи опанування курсом “Теорії міжнародної економіки” студент *має знати*:

- суть основних моделей міжнародної економіки та зовнішньоекономічної політики,
- причини утворення конкурентних переваг на різних типах товарних ринків,
- особливості поведінки суб’єктів світового ринку на кожному з відомих типів ринку,
- причини нерівноваги платіжного балансу та можливості її усунення;
- зв’язок між рівнем економічного розвитку країни, моделлю її зовнішньої економіки та її міжнародною спеціалізацією;

вміти:

- виявляти оптимальну модель міжнародної торгівлі на окремих галузях народного господарства;
- будувати моделі міжнародної торгівлі для окремих галузей народного господарства,
- виявляти й аналізувати міжнародні конкурентні переваги виробників,
- прогнозувати зміни в конкурентних перевагах виробників;
- розрізняти причини дисбалансу зовнішньої економіки;
- аналізувати стан валютного ринку.

1. ФОРМИ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ

Навчання будується на сполученні лекцій, семінарських (практичних) занять та самостійної роботи студентів.

Лекційні заняття призначені для теоретичного осмислення й узагальнення складних розділів курсу.

Семінарські (практичні) заняття є аудиторними, вони призначені для закріплення і більш глибокого вивчення визначених аспектів лекційного матеріалу на практиці.

Самостійна робота є поза аудиторною і призначена для самостійного ознайомлення студента з визначеними розділами курсу по рекомендованим викладачем матеріалам і підготовки до виконання індивідуальних завдань.

Для перевірки ефективності викладання дисципліни проводиться контроль знань студентів. При цьому використовуються наступні види контролю:

- поточний контроль, що включає виконання студентами контрольних завдань з наступною їх оцінкою;

- модульний контроль, що полягає у виконанні модульної контрольної роботи по закінченню вивчення модуля;

- рубіжний контроль, що полягає у складанні колоквиуму (у випадку незадовільної оцінки по модульному контролю).

Поточно-модульний контроль передбачає перевірку стану засвоєння визначеної системи знань та вмінь студентів з кожного модуля. Усі студенти виконують письмові самостійні роботи та контрольні роботи за визначеними кафедрою завданнями, які після перевірки викладачем зберігаються на кафедрі до початку наступного навчального року. Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі після вивчення змістовних модулів.

Поточно-модульний контроль (50 балів) розподіляється за двома змістовними модулями згідно з навчальною програмою. Підсумковий контроль є обов'язковою окремою модульною контрольною роботою за всім курсом, на яку передбачено загальну кількість 50 балів (табл. 1.1).

Поточний-модульний контроль включає обов'язкові та вибіркові види самостійної роботи. Для студентів денної та заочної форм виділені такі види робіт та їх складові:

1. систематичність і активність роботи на семінарських заняттях протягом одного модуля до 20 балів;
2. виконання модульних завдань – два модулі до 5 балів кожен;
3. виконання завдань для самостійного опрацювання, тестування та інші види завдань до 5 балів. Загальна максимальна оцінка за обов'язкові види становить 10 балів.
4. вибірковий вид – це додаткова частина самостійної роботи, яку студент виконує за власним вибором, суть якої є поглиблення знань, розвиток аналітичних здібностей, покращення результатів семестрового контролю, її максимальна оцінка 5 балів.

Таблиця 1.1 Розподіл балів при рейтинговій системі оцінювання

Модуль 1 (поточне тестування)									Модуль 2	Вид підсумкового контролю	Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					Навчальний проект	Підсумкова контрольна робота	100
20				20					10	50	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9			
5	5	5	5	4	4	4	4	4			

Принципи оцінювання кожного з видів робіт включають такі положення.

I. Поточно-модульний контроль і оцінювання знань проводиться протягом семестру і включає такі складові:

- оцінка аудиторної роботи (0 – 20 балів);
- виконання модулів (0 – 5 балів);
- виконання СРС (0 – 10 балів).

Оцінювання аудиторної роботи проводиться шляхом розрахунку середньої чотирьохбальної оцінки з подальшим переведенням в 100-бальну шкалу. Середня оцінка визначається в результаті підсумовування оцінок, отриманих студентом під час практичних занять за чотирьохбальною шкалою і діленням отриманої суми на число оцінок.

При цьому незадовільна оцінка в суму не включається (чисельник), проте включається в загальну кількість оцінок. Наприклад, якщо студент протягом семестру отримав „2”, „4”, „5”, „5”, то середній бал становить:

$$CB = \frac{0+4+5+5}{4} = 3,5$$

Приведення середнього балу в оцінку за 100-бальною шкалою здійснюється на основі коефіцієнту, який розраховується шляхом ділення загальної кількості балів, що відводиться на вивчення змістовного модуля (ЗМ), на 5 (максимальну кількість 5-ти бального оцінювання) і перемноженням на середню оцінку. Наприклад, на вивчення ЗМ відведено 20 балів, які ділимо на 5 і множимо на 3,5, отримуємо 14 бал за ЗМ із 20 можливих балів.

При оцінюванні результатів навчання студентів потрібно керуватися такими критеріями національної шкали оцінювання:

Оцінка "відмінно" ставиться тоді, коли студент: 1) правильно розуміє суть теорій міжнародної економіки; 2) вміє робити порівняльний аналіз різних теорій; 3) правильно робить розрахунки; 4) встановлює зв'язок між матеріалом, що вивчається і засвоєним матеріалом при вивченні інших предметів.

Оцінка "добре" ставиться, якщо відповідь відповідає основним вимогам до відповіді на оцінку "відмінно", але студент не застосовує знання в новій ситуації, не використовує приклади, належним чином не застосовує раніше вивчений матеріал з інших предметів.

Оцінка "задовільно" ставиться, якщо більша частина відповіді відповідає вимогам до відповіді "добре", але виявляються деякі прогалини у відповіді, є утруднення при розв'язуванні задач.

Оцінка "незадовільно" ставиться у випадку, якщо студент не оволодів основними знаннями і вміннями у відповідності з вимогами даної програми.

Кредитно-модульна система оцінювання передбачає відпрацювання занять, пропущених з поважних причин. Студент відпрацьовує їх у зручний для нього час протягом семестру. Якщо студент не відпрацьовує заняття, пропущені з поважних причин і має пропуски без поважних причин, то це вважається незадовільним результатом і враховується у знаменнику як незадовільні оцінки.

II. Виконання модулів оцінюється таким чином. Протягом семестру студент виконує два модулі. Окремий модуль виконується в аудиторії у вигляді контрольної роботи, яка містить декілька різнопланових завдань, серед яких завдання теоретичного характеру і задачі. Модуль оцінюється за такими критеріями:

5 бали — завдання повністю розкриті: наведено необхідні визначення, здійснено роз'яснення щодо наведеного матеріалу, визначено, якщо є потреба, при вирішенні задач підстановку числових значень, отримано результат і прокоментовано його соціально-економічну сутність;

Від 2,5 до 4 балів — наведені основні поняття, здійснені підстановки та коментарі не мають принципових помилок, тобто таких, що: показують незнання або нерозуміння студентом теоретичних основ дисципліни, відсутність елементарної логіки отримані результати не суперечать умові та сутності поставлених завдань;

0 балів — відсутні основні теоретичні навички, незнання матеріалу, або наведені коментарі містять принципові помилки.

У разі, коли студент не з'явився на проведення модульної контрольної роботи без поважних причин, він отримує нуль балів.

III. Виконання СРС (0 – 10 балів) здійснюється у формі аналітичного звіту, тестування, розрахункової роботи оцінюється максимальною кількістю 10 балів і проводиться за такими критеріями:

Максимальна кількість балів – робота виконана і оформлена згідно виданого студенту завдання;

2,5 бали – при проведенні захисту у формі усної співбесіди студент продемонстрував достатні теоретичні знання стосовно теми дослідження, практичні навички отримання результатів та вміння їх інтерпретації;

0 балів – СРС не виконано або при наявності аналітичного звіту, який формально виконано згідно вимогам, студент не виявив відповідних теоретичних знань, не орієнтується в технології та методах проведених розрахунків, не може пояснити соціально-економічну сутність наведених результатів або висновків.

Таким чином, максимальна поточна оцінка за семестр становить 50 балів.

Підсумковий контроль знань студентів здійснюється у формі іспиту. До підсумкового контролю допускаються всі студенти, які виконали мінімальні вимоги, передбачені для даної навчальної дисципліни. Рейтинговий показник при цьому виставляється відповідно до набраної кількості балів. Об'єктом підсумкового контролю знань студентів є результати виконання письмових екзаменаційних завдань (білетів). Кожен білет складається з 3 видів програмних завдань : теоретичні питання, тестові завдання і задача.

За результатами підсумкового контролю рейтинговий показник з навчальної дисципліни не може бути зменшений. Загальна підсумкова оцінка складається з суми балів за результати поточного контролю знань та за виконання завдань, що виносяться на екзамен. До екзаменаційної відомості заносяться сумарні результати в балах поточного контролю та екзамену. Успішність освоєння навчальної дисципліни оцінюється за модульно-рейтинговою системою університету, показники якої переводяться у чотирьохбальну систему оцінок за національною шкалою оцінювання та оцінок системи ECTS відповідно до таблиці (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 Результати підсумкового рейтингового показника

Шкала оцінювання у балах	Національна шкала оцінювання	Оцінка за залік	Шкала ECTS		
			Сумарна модульна оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	Визначення
90-100	Відмінно	Зараховано	90-100	A	Відмінно – високий рівень знань
75-89	Добре		82-89	B	Дуже добре – вище середнього рівня
			75-81	C	Добре – середній рівень знань
60-74	Задовільно		68-74	D	Задовільно – достатній рівень
			60-67	E	Задовільно – рівень знань задовольняє мінімальні критерії
0-59	Незадовільно	Незараховано	35-59	FX	Незадовільно – (незадовільно) з можливістю повторного складання іспиту
			1-34	F	Незадовільно – (незадовільно) з повторним вивченням дисципліни

Кожного тижня за графіком кафедри проводяться групові та індивідуальні консультації. Індивідуальні заняття проводяться за окремою тематикою і окремим графіком. Вивчення курсу передбачає участь студентів у науковій роботі (при кафедрі працює студентський науковий гурток з актуальної тематики). Усі студенти готують реферати за тематикою кафедри, з якими виступають на семінарських заняттях.

2. СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ ГОДИН ЗА ТЕМАМИ КУРСУ

№ з/п	Тема	Кількість годин								Форма контролю
		Усього	Аудиторні					Самостійна робота	Індивідуальна робота	
			Лекції	Практичні	Семінари	Контрольні	Усього			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ										
1	Основи класичної теорії міжнародної торгівлі	15	4		4		8	6	1	Поточне опитування
2	Теорія забезпеченості факторами виробництва	13	2		2		4	8	1	Тестові завдання
3	Альтернативні теорії міжнародної торгівлі	13	2		2		4	8	1	Експрес-контроль
4	Неофакторні та неотехнологічні теорії	13	2		2		4	8	1	Контрольна робота
Усього ЗМ 1		54	10		10		20	30	4	
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ										
5	Теорії прямих зарубіжних інвестицій та міжнародних корпорацій	10	2		2		4	6	0	Співбесіда
6	Теорії міжнародних портфельних інвестицій	11	2		2		4	6	1	Експрес-контроль
7	Теорії міжнародних валютно-фінансових відносин	11	2		2		4	6	1	Тестові завдання
8	Моделі міжнародної конкурентоспроможності	11	2		2		4	6	1	Поточне опитування
9	Концепції та теорії економічного глобалізму	11	4		4		8	3	0	Контрольна робота
Усього ЗМ 2		54	12		12		24	27	3	
Разом		108	22		22		44	57	7	

3. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Основи класичної теорії міжнародної торгівлі

Вступ до теорій міжнародної економіки. Поняття міжнародної торгівлі. Меркантилістська теорія. Модель Девіда Х'юма. Класичні теорії. Теорія абсолютних переваг. Адам Сміт і його праця "Дослідження про природу та причини багатства народів". Поняття абсолютної переваги. Основні припущення теорії. Умови взаємовигідної торгівлі. Держава в умовах автаркії. Виробництво та споживання в умовах автаркії. Гранична норма трансформації. Гранична норма заміщення.

Теорія порівняльних переваг. Давід Рікардо і його праця "Принципи політичної економії та оподаткування". Поняття порівняльної (відносної) переваги. Основні припущення теорії. Альтернативні витрати. Умови взаємовигідної торгівлі. Рівновага в умовах вільної торгівлі. Правило Вальраса. Неокласична теорія. Відмінності від класичної теорії. Виробничий та споживчий ефект. Крива торговельної пропозиції або взаємного попиту. Концепція умов торгівлі із врахуванням доходу від експорту. Однофакторні умови торгівлі. Двофакторні умови торгівлі.

Тема 2. Теорія забезпеченості факторами виробництва

Теорія забезпеченості факторами виробництва Е. Хекшера і Б. Оліна та їх праця "Міжрегіональна і міжнародна торгівля". Відмінності країн у наділеності факторами виробництва. Факторомісткість товару. Факторонасиченість. Теорема Хекшера-Оліна. Теорема Хекшера-Оліна-Самуельсона. Парадокс Леонт'єва. Різні пояснення парадоксу Леонт'єва. Теорія специфічних факторів виробництва. Специфічний фактор. Мобільний фактор. Закон спадної віддачі. Гранична продуктивність праці. Міжнародна торгівля в теорії специфічних факторів виробництва. Концепція факторів виробництва Ж.Б.Сея.

Теорема Столпера Самуельсона. Теорема Рибчинського. Імпортозаміщуюче зростання. Ефект ультранегативного впливу. Експортрозширююче зростання. Ефект підсилення Джонса. Голландська хвороба.

Тема 3. Альтернативні теорії міжнародної торгівлі

Стандартна модель міжнародної торгівлі. Гіпотеза імітаційного лагу. Імітаційний лаг. Лаг попиту. Модель життєвого циклу продукту Раймонда Вернона. Стадії життєвого циклу продукту. Міжнародний життєвий цикл продукту. Теорія перехресного попиту.

Теорія ефекту масштабу (теорія міжнародної торгівлі на основі монополістичної конкуренції) Пола Кругмана. Теорія економії на масштабі

Кемпа. Економіка масштабу. Зовнішній ефект масштабу. Внутрішній ефект масштабу. Торгівля за умов монополістичної конкуренції. Теорія внутрігалузевої міжнародної торгівлі Бели Баласси. Стандартна модель міжнародної торгівлі Еджуорта і Маршалла.

Тема 4. Неофакторні та неотехнологічні теорії

Неофакторна теорія. Модель з урахуванням різної інтенсивності факторів. Модель з урахуванням інтенсивності попиту. Модель з урахуванням неоднорідності факторів. Теорія внутрігалузевої торгівлі. Теорія реверсу факторів виробництва. Реверс факторів виробництва. Еластичність заміщення. Реверс попиту.

Теорія передачі технології. Модель технологічного розриву Майкла Познера. Модель неотехнологічного розвитку. Модель кваліфікованої робочої сили. Модель наукоємкої спеціалізації. Модель науковомісткої специфікації. Модель економії на масштабах виробництва.

Тема 5. Теорії прямих зарубіжних інвестицій та міжнародних корпорацій

Статистичний огляд закордонних прямих інвестицій. Моделі прямих інвестицій. Модель монополістичних переваг Хаймера та Кіндлебергера. Монополістичні переваги. Інвестиційний ризик. Теорія монополістичної конкуренції Чемберлена. Підхід Хаймера і теорія присвоєння. Марксистська модель. Еклектична модель Джона Даннінга.

Теорії міжнародного руху капіталу. Теоретичні концепції ТНК. Теорії інтернаціоналізації компаній. Олігополія і багатонаціональна компанія. Вартість операцій та інтернаціоналізація компаній. Інтернаціоналізація ринків та інтернаціоналізація компаній. Інвестиції та теорія міжнародного обміну.

Тема 6. Теорії міжнародних портфельних інвестицій

Види портфельних інвестицій: акціонерні цінні папери, боргові цінні папери. Причини зарубіжних портфельних інвестицій. Оцінка обсягів портфельних інвестицій. Вплив міжнародних портфельних інвестицій на країни-експортери та країни-імпортери. Теорія портфеля Г. М. Марковіца. Теорія міжнародних портфельних інвестицій. Модель інтерналізації Пітера Баклі, Марка Кессона, Алена Рагмена та Джона Даннінга.

Тема 7. Теорії міжнародних валютно-фінансових відносин

Сутність та еволюція міжнародних валютних відносин. Буржуазні та реформістські теорії валютно-фінансових відносин капіталізму. Теорія державних фінансів. Сучасні теорії процента і грошей. Теорема процентного паритету. Теорія паритету купівельної спроможності. Математична (функціональна) інтерпретація зв'язку валютного курсу, грошової маси, рівня цін і реального національного доходу.

Теорії регулювання валютного курсу. Теорія валютних обмежень. Теорія протекціонізму. Протекціонізм. Вільна торгівля. Аргументи на користь та проти політики протекціонізму. Традиційні теорії. Неокласична теорія. Дж.С.Мілл та його праця "Основи політичної економії". Неокейнсіанська теорія. Концепція портфельної ліквідності Джеймса Тобіна. Теорія міжнародного вивозу капіталу Карла Маркса. Теорія вивозу капіталу Кіндлебергера.

Тема 7. Теорії та моделі міжнародної конкурентоспроможності

Сучасні тенденції розвитку міжнародної конкуренції. Поняття та теоретичні основи аналізу конкурентоспроможності національного господарства. Теорія конкурентних переваг. Майкл Портер та його праця "Міжнародна конкуренція". Детермінанти міжнародної конкуренції. Система показників конкурентоспроможності, що відповідає трьом основним рівням економічної системи.

Тема 8. Концепції та теорії економічного глобалізму

Теорії стадій розвитку. Теорія стадій економічного росту. Уолт Ростоу та його праця "Стадії економічного росту: некоммуністичний маніфест". П'ять стадій росту. Теорія єдиного індустріального суспільства Раймона Арона та Елліота. Теорія нового індустріального суспільства. Джона Гелбрейт та його праця "Нове індустріальне суспільство".

Теорії постіндустріального суспільства. Концепція постіндустріального суспільства Деніела Белла. Теорія суперіндустріалізму. Аллен Тоффлер та його книга "Третя хвиля". Теорія єдиної цивілізації Френсіса Фукуями. Модернізація та вестернізація. Теорія зіштовхування цивілізацій Семуела Хантінгтона. Багатополарність світу: 8 головних цивілізацій. Теорія занепаду імперій. Пол Кеннеді та його праця "Піднесення та занепад великих держав". Теорія міжнародної економічної інтеграції.

4. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

Лекції – це ключова організаційна форма навчального процесу. На лекціях викладач знайомить студентів із базовими науково-теоретичними положеннями та прикладними аспектами дисципліни, розвиває здатність до систематичної творчої роботи над курсом, визначає напрями досліджень, основний зміст і характер усіх видів навчальних занять і самостійної роботи.

Змістовий модуль 1. ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Лекція 1

Тема 1 (1.1) Основи класичної теорії міжнародної торгівлі (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

Дана тема надає можливості ознайомитися з теорією меркантилізму, визначити роль держави в економіці, ознайомитися з моделлю Давида Г'юма; розширити знання щодо концепції міжнародної торгівлі А.Сміта (теорії абсолютних переваг), теорії міжнародної торгівлі Д.Рікардо (порівняльна перевага); вивчити основні поняття: принцип laissez-faire; нація в умовах автаркії; альтернативна вартість; відносна ціна товару; абсолютна перевага, альтернативні витрати; гра з позитивною сумою; повна спеціалізація; порівняльна перевага.

Логіка викладу:

1. Сутність міжнародної торгівлі. Меркантилізм. Міжнародна торгівля – це історично перша форма міжнародних економічних відносин. Теорії міжнародної торгівлі пояснюють два питання: чому нації торгують між собою і який вигравш вони мають. Сьогодні розроблено два типи теорій міжнародної торгівлі, які по-різному відповідають на ці запитання. Згідно з теоріями першого типу держава не повинна втручатись у структуру торгівлі, до таких теорій належать: теорії абсолютних переваг, відносних переваг, розміру країни, співвідношення факторів виробництва, життєвого циклу продукту, подібності країн, міжнародної конкурентоспроможності націй тощо. До другого типу теорій, що передбачають державне втручання у вільний потік товарів між країнами для зміни обсягу, складу та напрямків торгівлі, належать: теорії меркантилізму, немеркантилізму, залежності теорії руху капіталу та інші. Меркантилізм (mercantilism) – економічна концепція, яка стверджує, що багатство націй визначається кількістю грошей (золота та срібла) на її території, а джерелом багатства є зовнішня торгівля з позитивним зовнішньоторговельним сальдо. З іншої сторони, меркантилізм – економічна філософія торговців і державних діячів у XVI–XVII ст. Вона поклядалася на існування сильної держави і широке регулювання економічної діяльності. Меркантилісти розглядали міжнародну торгівлю як гру з нульовою сумою, в якій вигравш однієї країни неминуче означає програш її торговельного партнера.

2. *Концепція міжнародної торгівлі Адама Сміта (теорія абсолютних переваг)*. В основі економічного вчення Адама Сміта лежить теза про те, що багатство нації полягає в її здатності виробляти кінцеві товари та послуги, а не у володінні дорогоцінними металами як зазначали меркантилісти. Він проголосив, що основою багатства націй та народів є міжнародний поділ праці та відповідна йому спеціалізація різних країн на виробництві тих товарів, щодо яких вони мають абсолютні переваги. Така політика отримала назву "лессе-фер" (від фр. Laissez-faire дозволяйте робити), що означає політику невтручання держави в економіку, в основі якої лежить ідея про здатність ринку до саморегулювання. А. Сміт дійшов висновку, що держави мають спеціалізуватися на виробництві та експорті тих товарів, у виготовленні яких вони мають абсолютну перевагу порівняно з іншими суб'єктами міжнародного економічного співробітництва. Інакше кажучи, країна повинна експортувати такі товари, виробництво яких абсолютно ефективніше в тому плані, що на одиницю продукту витрачається менше праці порівняно з іншою країною — потенційним торговельним партнером. Адам Сміт наочно доводить, що торгівля може бути взаємовигідною для обох партнерів. Інакше кажучи, міжнародний обмін є насправді грою з позитивною сумою, а не з нульовою, як це стверджували меркантилісти. Теорія абсолютних переваг – країни експортують ті товари, у виробництві яких вони мають абсолютні переваги (найменші витрати), а імпортують ті, у виробництві яких інші країни мають абсолютні переваги.

3. *Теорія порівняльних переваг Давіда Рікардо*. Давід Рікардо ввів у науковий обіг концепцію порівняльних переваг, суть якої полягає у тому, що країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти з відносно нижчими витратами порівняно з іншими країнами (або, інакше кажучи, з меншими альтернативними витратами), така торгівля буде взаємовигідною для обох країн, незалежно від того, чи є виробництво в одній з них абсолютно ефективнішим, ніж в іншій. *Альтернативні витрати* — це просте порівняння цін одиниць двох товарів на внутрішньому ринку, виражених через кількість робочого часу, витраченого на їх виробництво. Теорія порівняльних переваг – країни експортують ті товари, альтернативна ціна на які нижча, ніж в іншій країні, а імпортують ті, альтернативна ціна на які вища. *Альтернативна ціна* — це робочий час, потрібний для виробництва одиниці одного товару, виражений через робочий час, необхідний для виробництва одиниці іншого товару. Чим більша порівняльна перевага, тим більший вигреш отримує країна від спеціалізації. Спеціалізація на основі принципу порівняльної переваги веде до зміни обсягів виробництва, але не торкається структури видатків (тобто основи порівняльної переваги).

4. Самостійно: 4.1. *Неокласична теорія міжнародної торгівлі*.

4.2. *Нація в умовах автаркії*. Стан економіки, при якому задоволення потреб споживачів забезпечується виключно за рахунок внутрішнього (національного) виробництва, а обмін з іншими країнами практично відсутній, називається **автаркією**.

Рекомендована література: [1]; [6]; [8]; [13]; [14]; [16]; [25]; [26]; [29].

Лекція 2

Тема 2 (1.2) Теорія забезпеченості факторами виробництва (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

А. Сміт та Д. Рікардо пояснювали міжнародну торгівлю існуванням абсолютних та порівняльних переваг у виробництві товарів, а головним фактором, що впливає на виробництво товарів, вони вважали працю. Ціна товару, на їхню думку, залежала тільки від трудових витрат, тобто вони дотримувалися теорії трудової вартості.

Логіка викладу:

1. *Теорія забезпеченості факторами виробництва Хекшера-Оліна та Самуельсона.* У середині 20-х рр. ХХ ст. два шведських економісти-неокласики Елі Хекшер та Бертіл Олін Вони розробили теорію співвідношення факторів виробництва, яка отримала назву теорії Хекшера–Оліна. Не відмовляючись від трудової теорії вартості, вони доповнили її положенням, що у створенні вартості беруть участь, крім праці, також й інші фактори виробництва, такі як земля та капітал. Вони визначили роль структури факторів виробництва у визначенні напрямків та наслідків розвитку міжнародної торгівлі на основі різної забезпеченості факторами виробництва. «Різна забезпеченість» факторами виробництва означає відносно різну структуру виробничих ресурсів, а не їх різні абсолютні обсяги, а надлишковість певного фактора означає, що в різних країнах праця та капітал (як основні виробничі ресурси) використовуються в різних пропорціях. Країна експортуватиме ті товари, виробництво яких базується на інтенсивному використанні відносно надлишкових виробничих ресурсів, і, відповідно, імпортуватиме товари, виробництво яких характеризується інтенсивним використанням відносно дефіцитних виробничих ресурсів. У 1948 р. американський економіст Пол Самуельсон довів теорему вирівнювання цін на фактори виробництва, яка отримала назву теореми Хекшера–Оліна–Самуельсона, згідно якої – міжнародна торгівля приводить до вирівнювання абсолютних та відносних цін на гомогенні фактори виробництва у країнах, що торгують.

2. *Парадокс Леонтьєва.* У 1953 р. американський вчений Василь Леонтьєв опублікував результати своїх досліджень, присвячених емпіричній перевірці положень концепції Хекшера–Оліна. Парадокс Леонтьєва – теорія співвідношення факторів виробництва Хекшера–Оліна не підтверджується на практиці: працenasичені країни експортують капіталомістку продукцію, тоді як капіталонасичені — працемістку.

3. *Теорія специфічних факторів виробництва.* Теорія специфічних факторів виробництва була розроблена американськими економістами Полом Самуельсоном і Рональдом Джонсом у 70-х рр. ХХ ст. на основі фундаментальних положень теорії Хекшера-Оліна, однак на відміну від своїх попередників автори цієї теорії виходять з того, що у виробництві товарів беруть участь не два, а три фактори: праця (L), капітал (K) і земля (T). Причому тільки праця є мобільним фактором, тобто використовується у всіх секторах

економіки і вільно переміщається між ними, а два інших фактори є специфічними, тобто можуть бути використані тільки в одній галузі. Теорія специфічних факторів виробництва – в основі міжнародної торгівлі лежать відмінності у відносних цінах на товари, які виникають із-за різної забезпеченості країн специфічними факторами виробництва, причому фактори, які є специфічними для експортного сектора розвиваються, а фактори, специфічні для сектора, який конкурує з імпортом зменшуються.

4. Самостійно: *Концепція факторів виробництва Ж.Б.Сея.*

Рекомендована література: [4, с.71-115]; [11, с.127-137]; [17, с.20-23]; [18, с.55-69]; [25]; [35].

Лекція 3

Тема 3 (1.3) Альтернативні теорії міжнародної торгівлі (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

Можна виділити два напрямки в розвитку альтернативних теорій міжнародної торгівлі. Перше - це теорії, автори яких прагнуть поглибити концепції класичної школи. Причому вони концентрують свою увагу на тих аспектах, які не отримали належного освітлення в працях їх попередників. Друге - теорії, автори яких виходять з необхідності критичного переосмислення сформованого традиційного підходу до аналізу міжнародної торгівлі і прагнуть створити власні оригінальні концепції.

Логіка викладу:

1. *Стандартна модель міжнародної торгівлі.* Базові поняття стандартної моделі були розроблені англійськими економістами Френсісом Еджуортом, Альфредом Маршаллом і американським економістом австрійського походження Готфрідом Хаберлером. Стандартна модель міжнародної торгівлі (СММТ) це модель, яка базується на неокласичних постулатах балансу попиту і пропозиції. СММТ базується на зростаючих витратах заміщення. Зростаючі витрати заміщення передбачають, що для виробництва кожної додаткової одиниці товару 2 необхідно пожертвувати не постійною, а зростаючою кількістю товару 1. Для обґрунтування теорії використовуються такі поняття (в умовах відсутності торгівлі): граничний рівень трансформації – кількість одиниць товару 2, виробництвом якого необхідно пожертвувати, щоб отримати додаткову одиницю товару 1 - це пропозиція; граничний рівень заміщення – така кількість одиниць товару 2, яким необхідно пожертвувати, щоб отримати додаткову одиницю товару 1 і при цьому забезпечити зберігання існуючого рівня споживання - це попит (I).

2. *Гіпотеза імітаційного лагу та життєвого циклу продукту.* Ідея імітаційного лагу була вперше використана Майклом Познером у 1961 р., суть якої виходить з того, що одна й та сама технологія не завжди одночасно

використовується в різних країнах, а її переміщення від країни до країни вимагає певного часу. Відповідно до концепції імітаційного лага фірми країни не можуть одразу розпочати його виробництво. Імітаційний лаг – це проміжок часу (наприклад, п'ять місяців або 2 роки) між моментом появи даного продукту в країні А та моментом, коли виробники країни В зможуть випустити його на свій національний ринок. Лаг попиту – це проміжок часу між моментом появи нового продукту на ринку країни та тим моментом часу, коли споживачі визнають цей продукт як товар-замінник існуючим виробам або як якісно новий предмет споживання.

Теорія міжнародного життєвого циклу продукту, запропонована Раймондом Верноном враховує нереалістичність думки про універсальну доступність будь-якої (зокрема нової) технології для кожного виробника будь-якої країни. Відповідно до теорії Р. Вернона новий продукт проходить чотири (іноді п'ять) життєвих циклів: (1) упровадження продукту на ринок; (2) зростання продажу продукту; (3) зрілість продукту; (4) насичення ринку продуктом; (4, 5) – спад (занепад) продажу. Міжнародний життєвий цикл продукту полягає у тому, що виробництво цієї продукції переміщується з країни в країну залежно від етапу циклу.

3. Теорія перехресного попиту. Концепція шведського економіста Стефана Ліндера – це спроба пояснити структуру торговельних потоків окремо взятої країни. **Теорія перехресного попиту** – оскільки споживачі у країнах з приблизно однаковим рівнем доходу мають подібні смаки, кожній країні легше експортувати ті товари, у виробництві й торгівлі яких на внутрішньому ринку накопичений більший досвід. Отже, відповідно до теорії Ліндера, міжнародна торгівля промисловими виробами буде більш інтенсивною між країнами з близькими рівнями доходу на душу населення порівняно з товарообігом між країнами з різними рівнями доходу.

4. Самостійно: Вплив міжнародної торгівлі на доходи, теорема Столпера-Самуельсона, теорема Рибчинського. Теорема Столпера-Самуельсона – збільшення відносної ціни певного товару зумовлює збільшення ціни фактора, що використовується у виробництві даного товару більш інтенсивно, і зменшення ціни фактора, що використовується у виробництві даного товару, – менш інтенсивно. Теорема Рибчинського: якщо відносні товарні ціни залишаються сталими й обидва товари продовжують вироблятися, то збільшення пропозиції певного фактора зумовлює збільшення випуску того товару, який використовує даний фактор більш інтенсивно, і зменшення випуску того товару, який використовує даний фактор менш інтенсивно. Теорема встановлює зв'язок між змінами в забезпеченні країн факторами виробництва і змінами у виробництві двох товарів за умови, що товарні ціни залишаються сталими.

Література: 1; 6; 10; 12; 13; 16; 20; 23; 25; 29.

Лекція 4

Тема 4 (1.4) Неофакторні та неотехнологічні теорії (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

Нові явища у структурі міжнародної торгівлі після II світової війни, динамічний НТП (з точки зору світогосподарської практики) та виявлення “Парадоксу Леонтьєва” обумовили розвиток теорії міжнародної торгівлі двома шляхами, що характеризувалися появою так званих неофакторних моделей та моделей неотехнологічного напрямку.

Логіка викладу:

1. Неотехнологічні теорії. Теорія ефекту масштабу. До теорій і моделей неотехнічного напрямку належать: теорія життєвого циклу продукту на світовому ринку, теорія технологічного розриву або гіпотеза імітаційного лагу (були розглянуті у попередній темі), модель наукомісткої спеціалізації, концепція внутрішньогалузевої торгівлі, модель економії на масштабах виробництва (теорія Кемпа). Теорія технологічного розриву пояснює торгівлю між країнами існуванням відмінностей у рівнях їх технологічного розвитку. Теорія ефекту масштабу розроблена Мюрреєм Кемпом. Ефект масштабу – розвиток виробництва, при якому зростання витрат факторів на одиницю призводить до зростання виробництва більше ніж на одиницю. Ефект масштабу досягається або через підвищення продуктивності праці за рахунок більш детальної спеціалізації, або через можливості застосування більш специфічного та ефективного устаткування, НТП. Розрізняють зовнішній та внутрішній ефект масштабу. Зовнішній ефект масштабу – зниження витрат на одиницю товару в межах підприємства за рахунок збільшення масштабів виробництва у галузі в цілому. Внутрішній ефект масштабу – зниження витрат на одиницю товару в межах підприємства за рахунок збільшення масштабів його виробництва. Ефектом масштабу пояснюють торгівлю між країнами, що однакові чи дуже схожі за наділеністю факторами виробництва, у всякому разі до такої міри, що незначні відмінності в забезпеченості ними не можуть вважатися поясненням міжнародної торгівлі. Модель економіки масштабу пояснює також і торгівлю між країнами з технологічно близькою чи навіть однорідною продукцією.

2. Неофакторні моделі: теорія реверса факторів виробництва та теорія внутрігалузевої торгівлі. Неофакторний підхід в цілому зберігає методологію неокласичної теорії міжнародної торгівлі, проте “неофакторні моделі” характеризуються багатоваріантністю. До неофакторних відносяться: модель з урахуванням різної інтенсивності факторів; модель з урахуванням особливостей попиту; модель з урахуванням неоднорідності факторів; модель з урахуванням нових факторів; теорію реверса факторів виробництва тощо. Теорію реверса факторів виробництва розробив американський економіст Б.Мінхас в 1962 р. Реверс факторів виробництва – це ситуація при якій один і той самий товар виявляється капіталомістким у капіталонасиченій країні і праце містким у праце насиченій країні. Ступінь складності заміни одного фактору на інший вимірюється через показник – коефіцієнт еластичності

заміщення (ϵ), який обчислюється як відношення процентної зміни співвідношення витрат капіталу і праці до процентної зміни відносної ціни факторів виробництва. Еластичність заміщення – коефіцієнт, що показує, наскільки складно замінити один фактор на іншій у виробництві певного товару. Моделі внутрішньогалузевої торгівлі відображають міжнародну торгову практику, коли країни торгують між собою товарами однієї галузі, які виробляються практично при однаковій фактороінтенсивності, а дуже часто і факторонаділеності, тобто мотивація міжнародної торгівлі обумовлена не умовами виробництва, а умовами попиту. Таке явище - обмін однаковими або дуже близькими за своїми якісними та ціновими характеристиками товарами називається внутрішньогалузевою торгівлею.

3. *Теорії впливу технічного прогресу на міжнародну торгівлю.* Технічний прогрес впливає на міжнародну торгівлю опосередковано, через економічне зростання. З середини 80-х років ХХ ст. виник ряд теоретичних моделей економічного зростання, в яких НТП виступає в якості одного із головних ендогенних факторів економічного зростання (П. Ромер, Р. Лукас, Г. Гроссман, Є. Хелпман, Ф. Ахіон і П. Ховитт. Ключовою теоретичною гіпотезою цих моделей є гіпотеза про ендогенний характер важливіших виробничо-технологічних нововведень.

4. Самостійно: *Теорія внутрігалузевої міжнародної торгівлі Бели Баласси.*

Рекомендована література: 1; 3; 6; 10; 12; 13; 16; 20; 23; 25; 29.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2
ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ
Лекція 5

Тема 5 (2.1) Теорії прямих зарубіжних інвестицій та міжнародних корпорацій (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

У сучасних умовах світове господарство являє собою глобальну систему, що поєднує національні економіки, здатні діяти як єдине ціле. Особливо складним механізмом світової економічної системи виступає міжнародний інвестиційний ринок, на якому відбувається формування та перерозподіл фінансових ресурсів між різними країнами.

Логіка викладу:

1. Теорії та моделі прямих зарубіжних інвестицій. Правило Вальраса. Прямі іноземні інвестиції — придбання тривалого інтересу резидентом однієї країни (прямим інвестором) в підприємстві — резиденті іншої країни (підприємстві з прямими інвестиціями). До теорій які пояснюють причини прямого зарубіжного інвестування належать: теорія руху капіталу (базується на припущеннях про досконалу конкуренцію і пояснює рух капіталу різницею у відсоткових ставках між країнами); модель міжнародного життєвого циклу продукту (відповідно до якої кожний продукт проходить п'ять стадій і саме на початкових стадіях життєвого циклу країна-інвестор виграє за рахунок інновацій у виробництві продукції); теорія захисного інвестування С. Хаймера (закордонний інвестор – це монополія, або частіше олігополія, на якомусь ринку, закордонне пряме інвестування дозволяє зберігати контроль над ринком іншої країни, тому уряди повинні контролювати дії іноземних вкладників) та ін. Правило Вальраса – вартість імпорту країни дорівнює сумі вартості експорту і чистих зарубіжних продажів активів та відсотків по ним.

2. Форми і причини прямих зарубіжних інвестицій. Відповідно до технічної документації, прийнятої у МВФ, ОЕСР і в системі національних рахунків ООН, до прямих іноземних інвестицій відносяться як первинне придбання інвестором власності за рубежем, так і всі подальші операції між інвестором і підприємством, в яке вкладений його капітал. До складу прямих інвестицій входять: вкладення компаніями за рубіж власного капіталу; реінвестування прибутку; внутрішньокорпоративні переведення капіталу у формі кредитів і позик між прямим інвестором з одного боку, і дочірніми, асоціюються компаніями і філіями — з іншою. Багатовимірні економетричні дослідження, що проводилися під егідою економічних служб ООН, показали, що специфічні причини експорту і імпорту прямих інвестицій в значній мірі перетинаються, правда їх відносна роль різна.

3. *Теорії міжнародних корпорацій.* На сьогодні ТНК контролюють зовнішньоекономічну діяльність, зосереджуючи у своїх руках третину світової економіки. У значній мірі проблема формування багатofакторного підходу до дослідження інвестиційного поведіння ТНК була вирішена Дж. Даннінгом у розробленій ним еkleктичної теорії міжнародного виробництва, згідно якої здійснення ПІ повинне відбуватися на основі урахування трьох груп факторів: а) переваги володіння (O): конкурентні переваги фірми, у т.ч. технологічний рівень, управлінські навички, маркетинговий досвід, імідж, економія на масштабах і т.д.; б) переваги дислокації (L) включають виробничі витрати в закордонній країні, тарифи, податки, транспортні витрати, політичний ризик, розвиненість інфраструктури і т.д.; в) переваги інтерналізації (I), пов'язані з можливістю одержання більш високих результатів за допомогою самостійної діяльності в зарубіжній країні в порівнянні з використанням місцевих дистриб'юторів, ліцензіатів тощо. Дана теорія отримала також назву модель OLI, на основі якої можна значно підвищити ефективність міжнародного менеджменту.

4. Самостійно: *Модель інтерналізації Пітера Баклі, Марка Кессона, Алена Рагмена.*

Рекомендована література: 1; 7; 11; 15; 20; 24; 30; 36.

Лекція 6

Тема 6 (2.2) Теорії міжнародних портфельних інвестицій (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

Протягом століть торгівля цінними паперами була практично виключно внутрішньо економічним феноменом – емітент цінного паперу й інвестор знаходилися в одній країні. Цінні папери випускали уряди, приватні підприємства, виписували приватні особи. Їх давали у придане, залишали у спадщину, дарили, продавали. Але цінні папери стали об'єктом уваги для іноземних інвесторів по історичним міркам порівняно недавно.

Логіка викладу:

1. *Суть та види зарубіжних портфельних інвестицій.* Портфельні інвестиції є вкладення капіталу в іноземні цінні папери, які не дають інвестору права реального контролю над об'єктом інвестування. Міжнародні портфельні інвестиції класифікуються так, як вони відображені в платіжному балансі. Вони розділяються на інвестиції в: акціонерні цінні папери – грошовий документ, що обертається на ринку та посвідчує майнові права володаря документа щодо особи, яка випустила цей документ; борговий цінний папір – грошовий документ, що обертається на ринку та посвідчує відношення позики володаря документа щодо особи, яка випустила цей документ.

2. *Теорії міжнародних портфельних інвестицій.* Сучасну теорію портфельних інвестицій започаткував Г.– М. Марковіц, який запропонував

математичну модель формування оптимального портфеля цінних паперів і методи побудови таких портфелів за певних умов. Розглянувши загальну практику диверсифікації портфеля, він показав, як інвестор може знизити ризик шляхом вибору портфеля на основі власної оцінки дохідності й ризику вибраних активів. Теорія портфельних інвестицій пройшла три етапи розвитку. Перший етап (первинний) — розробка математичних основ для портфельної теорії; другий — створення теорії ринкового портфеля у працях Марковіца, Тобіна, Шарпа; третій — формування на основі теорії ринкового портфеля теорії оптимального портфеля в роботах Модільяні, Міллера, Блека, Скоулза.

3. *Оцінка обсягів зарубіжних портфельних інвестицій.* Структурно у світовому господарстві обсяг портфельного інвестування значно перевищує прямі інвестиції. До 2000 р. інвестування переважно здійснювалося між розвинутих країнами світу, з початку XXI ст. спостерігається тенденція щодо зростання інвестування між розвинутих країнами та країнам, що розвиваються.

4. *Причини зарубіжних портфельних інвестицій.* Головна причина здійснення портфельних інвестицій – прагнення розмістити капітал в тій країні і в таких цінних паперах, в яких він буде приносити максимальний прибуток при допустимому рівні ризику. У певному розумінні портфельні інвестиції розглядаються як засіб захисту грошей від інфляції й одержання спекулятивного доходу.

Рекомендована література: 1; 7; 11; 15; 20; 24; 30; 36.

Лекція 7

Тема 7 (2.3) Теорії міжнародних валютно-фінансових відносин (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

Всі теорії валютного курсу головну увагу концентрують на пошуку відповіді на запитання про те, як визначається рівноважний реальний валютний курс, а потім – які фактори призводять до відхилення курсу від рівноваги.

Логіка викладу:

1. *Теорії валютного курсу і загальної рівноваги.* В основі рівноважного валютного курсу лежить теорія макроекономічного балансу. Рівноважний валютний курс визначається як курс, який виникає в результаті досягнення економікою внутрішнього і зовнішнього балансу у середньостроковій перспективі. Теорія макроекономічного балансу встановлює залежність між внутрішнім реальним попитом (D_d) і реальним обмінним курсом (E_r). Внутрішній баланс – такий рівень виробництва в межах країни, який забезпечує повну зайнятість і стійкий низький рівень інфляції. Зовнішній баланс – чистий приток капіталу, який забезпечує баланс національних збережень і інвестицій в середньостроковій перспективі.

2. *Теорія паритету купівельної спроможності (ПКС).* Теорія ПКС стверджує, що обмінний курс валют двох країн дорівнює відношенню прийнятих в цих країнах рівню цін. Купівельна спроможність вітчизняної валюти відображається на внутрішньому рівні цін, тобто грошовою вартістю фіксованого набору товарів і послуг. Паритет купівельної спроможності – це рівність купівельної спроможності різних валют при незмінному рівні цін в кожній країні. Теорія абсолютного ПКС – обмінний курс між валютами двох країн дорівнює співвідношенню рівнів цін в цих країнах. Валютний курс на основі ПКС – курс, який зрівнює ціну кошика однакових товарів в двох країнах. Теорія відносного ПКС – зміни обмінного курсу між валютами двох країн пропорційні відносним змінам рівня цін в цих країнах.

3. *Монетарні моделі визначення валютного курсу.* З точки зору грошової теорії валютного курсу вважається, що пропозиція грошей (M^s) може повністю контролюватися грошовою владою. Тому рівень пропозиції грошей повністю залежить від рівня попиту (M^d) на них. Із загальної економічної теорії відомо, що попит на гроші визначається рівнем відсоткової ставки, реальними доходами і пропорційний рівню цін. Попит на гроші описується формулою Баумола-Тобіна, названою на ім'я двох американських економістів, які в середині 1950-х років незалежно один від одного описали його взаємозв'язок з відсотковою ставкою, доходами і рівнем цін. Грошова теорія валютного курсу вважає, що валютний курс національної валюти визначається відносним попитом і пропозицією грошей між двома країнами.

Рекомендована література: 1; 2; 4; 11; 16; 22; 25.

Лекція 8

Тема 8 (2.4) Теорії та моделі міжнародної конкурентоспроможності (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

У ринковій економіці конкуренція являє собою економічну боротьбу за досягнення кращих результатів, що реалізується у вигляді прагнення одержати прибуток. Конкуренція - двигун економічного прогресу. Лауреат Нобелівської премії Ф.фон Хайєк говорив, що суспільство, яке покладається на конкуренцію, більш успішно, ніж інші, досягає цілей і що саме конкуренція показує, як можна ефективніше виробляти речі. У цьому, без сумніву, позитивна роль конкуренції у суспільному розвитку.

Логіка викладу:

1. *Теоретичні основи аналізу конкурентоспроможності національного господарства. Теорія конкурентних переваг Майкла Портера.* Конкуренція означає суперництво між суб'єктами ринкового господарства за найбільш вигідні умови виробництва, продажу і купівлі товарів. Розрізняють внутрішньогалузеву

і міжгалузеву, досконалу і недосконалу, міжнародну, монополістичну та ін.. види конкуренції. Міжнародна конкуренція являє собою конкуренцію виробників на світовому ринку і включає в себе як внутрігалузеву, так і міжгалузеву форми конкуренції. Майкл Портер у фундаментальній праці "Конкурентна перевага країн" (1991 р.) обґрунтував чотири властивості країни загального характеру, що формують середовище, у якому конкурують місцеві фірми і досягають міжнародних успіхів у тій чи іншій галузі: 1) факторні умови, тобто ті конкретні фактори (наприклад, кваліфікована робоча сила певного профілю або інфраструктура), які необхідні для успішної конкуренції у даній галузі; 2) умови попиту, тобто який на внутрішньому ринку попит на продукцію чи послуги, що пропонуються даною галуззю; 3) споріднені галузі та галузі, що підтримують, тобто наявність або відсутність у країні споріднених галузей чи галузей, що підтримують, конкурентоспроможних на міжнародному ринку; 4) стратегія фірми, її структура та конкуренти, тобто умови у країні, які визначають те, як утворюються та управляються фірми, і характер конкуренції на внутрішньому ринку. Детермінанти національної конкурентоспроможності — це комплексна система, яка постійно розвивається. Майкл Портер назвав цю систему "ромбом" (в оригіналі — алмаз, діамант). Кожний детермінант у цій системі впливає на всі інші.

2. Система показників конкурентоспроможності. Конкурентоспроможності країни. Категорії конкуренції і конкурентоспроможності, загальні для всієї економіки, набувають деяких особливих рис залежно від конкретних сфер і галузей на внутрішньому і зовнішньому ринках. Традиційно конкурентоспроможність трактується як зумовлене економічними, соціальними і політичними факторами стійке становище країни або її продуцента на внутрішньому і зовнішньому ринках. В умовах відкритої економіки конкурентоспроможність також може бути визначена як здатність країни (підприємства) протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках "третьох країн". Інтегральна характеристика конкурентоспроможності товару включає багато компонентів: специфіка самого товару, особливості ринку, індивідуальний попит споживача тощо. Конкурентоспроможність країн — це сукупність показників та факторів, що характеризують рівень розвитку національної економіки. Міжнародними організаціями здійснюється незалежна рейтингова оцінка конкурентоспроможності країни на осові системи показників.

3. Місце і роль держави у забезпеченні конкурентоспроможності. Ключовим поточним завданням є вивірена у часі та в галузевих пріоритетах підтримка технологічних і експортоорієнтованих виробництв. Зарубіжний досвід свідчить, що і в складних економічних умовах сильна держава може здійснювати в певних мінімальних обсягах орієнтовану промислово політику. Йдеться про формування такої ідеології промислової політики, яка була б адекватна умовам ринку, вимогам незалежності держави та її ефективного інтегрування у світову економічну систему.

4. Самостійно: Теорія монополістичної конкуренції Кругмана, Чемберлена. Сучасні тенденції розвитку міжнародної конкуренції.

Рекомендована література: 1; 2; 4; 11; 16; 22; 25.

Лекція 9

Тема 9 (2.5) Концепції та теорії економічного глобалізму (1,5 год.)

Вступ (0,5 год.)

У світовій думці існує безліч поглядів на стадії розвитку, як процесу. Сучасні соціологи, політологи, історики найчастіше під цивілізаційним підходом мають на увазі сукупність унікальних економічних, соціальних, політичних, духовних, моральних, психологічних, ціннісних та інших структур, які відрізняють одні історичні спільноти людей від інших. Тобто, поняття “цивілізація” означає, в першу чергу, рівень соціального прогресу суспільства на певному історичному етапі його розвитку.

Логіка викладу:

1. *Теорії стадій розвитку цивілізації.* Дослідження цивілізаційного розвитку, зорієнтованого на осмислення історичного процесу як стадійного, лінійного чи хвилеподібного давно турбувало людство. А. Тюрго, з огляду на науково-технічний прогрес та економічні досягнення визначав загальнолюдський розвиток як пряму лінію, що підіймається вгору. Кондорсе дотримувався *триадної моделі людського прогресу*: I епоха, що охоплює час від появи людства до винайдення писемності; II епоха – епоха цивілізації охоплює час від винайдення писемності до XVIII ст.; III епоха – майбутня доба людства, в якій повинні реалізуватися просвітницькі ідеали. В основу формаційного (марксистського) підходу до аналізу світового історичного процесу покладено ідею про шість (п'ять у радянській інтерпретації) суспільно-економічних формацій у розвитку всесвітньої історії: первіснообщинна, азійська, антична (рабовласницька), феодальна, капіталістична, комуністична. Більш виразною є теорія стадій економічного розвитку американського дослідника У.–В. Ростоу, який виділяє стадійну систему розвитку цивілізаціїб «традиційні» стадії з властивим їм низьким рівнем споживання, за ними — стадії «передумов», «піднесення», «наближення до зрілості», а завершує її високоіндустріалізована стадія «масового споживання», якій автор приділяє головну увагу. Станнім часом набула актуальності концепція єдиного індустріального суспільства, засновниками якої є Р. Арон, У. Ростоу і Д. Белл, які розглядають історичний процес як перехід від «традиційного» (аграрного) до промислового («індустріального») та постіндустріального суспільства.

2. *Теорії економічного зростання. Економічна глобалізація.* Глобалізація є продуктом епохи постмодернізму, переходу від індустріальної до постіндустріальної стадії економічного розвитку цивілізації. Існує декілька головних підходів щодо етапів розвитку економічної глобалізації. Згідно з першим вона розпочалася ще до періоду великих географічних відкриттів у формі повільної глобалізації. Другий підхід пов'язує глобалізацію з останньою чвертю XX ст., коли вона стає визначальним фактором як національного, так і міжнародного розвитку. Глобалізація перетворюється на домінуючу тенденцію світогосподарських процесів. Глобалізація означає посилення взаємодії елементів світової економіки, що проявляється у: зростанні світової економіки; збільшенні міжнародних потоків

капіталу; збільшенні міжнародної мобільності капіталу; пом'якшенні торговельних бар'єрів між країнами; розширенні ринків як для великих, так і малих фірм; зростанні конкуренції між фірмами з усього світу.

3. *Асиметрія глобального розвитку.* Розгортання процесу глобалізації супроводжується суперечливим впливом на національні економіки та на весь перебіг сучасного світового господарського розвитку. З одного боку, вони небачено розширяють можливості окремих країн щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, їхньої більш глибокої і всебічної участі в системі міжнародного поділу праці, з іншого – інтеграційні, глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими й інвестиційними ресурсами, що становить реальну загрозу для країн із низькими і середніми доходами. Таким чином, за незаперечливих переваг слід ураховувати неоднозначність, різноспрямованість впливу саме глобалізації на розвиток різних груп країн та галузей сучасного виробництва.

4. Самостійно: *Теорія єдиного індустріального суспільства Раймона Арона та Еллюля.*

Теорія нового індустріального суспільства Джона Гелбрейта.

Теорія міжнародної економічної інтеграції.

Рекомендована література: 1; 4; 14; 16; 18; 19; 28; 30; 35; 36.

5. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ Практичне заняття №1

Тема 1.1 Основи класичної теорії міжнародної торгівлі – 2 год.

Мета: поглибити знання з економічної теорії меркантилізму, визначити роль держави в економіці, ознайомитися з моделлю Давида Г'юма; розширити знання щодо концепції міжнародної торгівлі А.Сміта (теорії абсолютних переваг), теорії міжнародної торгівлі Д.Рікардо (порівняльна перевага); вивчити основні поняття: принцип *laissez-faire*; нація в умовах автаркії; альтернативна вартість; відносна ціна товару; абсолютна перевага, альтернативні витрати; гра з позитивною сумою; повна спеціалізація; порівняльна перевага.

Зміст практичного заняття

1. Сутність міжнародної торгівлі. Меркантилізм.
2. Концепція міжнародної торгівлі Адама Сміта (теорія абсолютних переваг).
3. Теорія порівняльних переваг Давида Рікардо.
4. Неокласична теорія міжнародної торгівлі.
5. Нація в умовах автаркії.

Завдання для обов'язкового виконання

1. *Домашні завдання:*
 - вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
 - письмово у зошиті розкрити питання, які зазначені у лекції як самостійні;
 - формування термінологічного словника за темою;
 - підготовка доповідей.
2. *Аудиторні завдання:*
 - обговорення питань, що визначені у темі;
 - розв'язок задач за темою;
 - відповіді на питання, які зазначені для самостійного опрацювання (самоконтролю).

Питання для самостійного опрацювання

1. Поясніть значення міжнародної торгівлі для економік країн світу.
2. У чому суть меркантилістської теорії міжнародної торгівлі?
3. Назвіть основні положення теорії абсолютних переваг.
4. Назвіть умови взаємовигідної торгівлі.
5. Охарактеризуйте державу в умовах автаркії.

6. Назвіть основні положення теорії порівняльних переваг.
7. Що таке альтернативні витрати?
8. Як досягти рівноваги в умовах вільної торгівлі?
9. Які відмінності неокласичної теорії міжнародної торгівлі від класичної?
10. Поясніть суть однофакторної моделі міжнародної торгівлі

Рекомендована література: [1, с.17-30]; [6, с.7-35]; [8, с.5-13]; [13, с.26-37]; [14, с.108-126]; [16, с.28-45]; [25, с.10-20]; [26, с.36-48]; [29, с.67-85].

Форми контролю: співбесіда.

Практичне заняття №2

Тема 1.2 Теорія забезпеченості факторами виробництва – 2 год.

Мета: поглибити теоретичні знання з основ класичної теорії міжнародної торгівлі, визначити актуальність зазначених теорій в сучасних умовах, оволодіти новою термінологією і сформуванню необхідний інструментарій для подальшого вивчення основ міжнародної торгівлі.

Зміст практичного заняття

1. Теорія забезпеченості факторами виробництва Хекшера-Оліна та Самуельсона.
2. Парадокс Леонтьєва.
3. Теорія специфічних факторів виробництва.
4. Концепція факторів виробництва Ж.Б.Сея.
5. Теорема Стопера-Самуельсона.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

- вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
- письмово у зошиті розкрити питання, які зазначені у лекції як самостійні;
- сформуванню термінологічний словник за темою;
- підготувати доповідь, реферат.

2. Аудиторні завдання:

- обговорення питань, що визначені у темі;
- розв'язок задач;
- захист рефератів;
- відповідь на питання, які зазначені для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. У чому суть концепції факторів виробництва Ж.Б. Сея?
2. Які є відмінності країн у наділеності факторами виробництва?
3. Назвіть основні положення теорії Хекшера-Оліна.
4. Поясніть теорему Хекшера-Оліна-Самуельсона.

5. Теорема Столпера-Самуельсона.
6. Поясніть двофакторну модель міжнародної торгівлі.
7. У чому суть парадоксу Леонт'єва?
8. Назвіть положення теорії специфічних факторів виробництва.

Рекомендована література: [1, с.23–36]; [6, с.71–115]; [12, с.127–137]; [13, с.20–23]; [16, с.61–116]; [25, с.55–69]; [35].

Форми контролю: співбесіда, доповідь рефератів, тестування за темами 1-2.

Практичне заняття №3

Тема 1.3 Альтернативні теорії міжнародної торгівлі – 2 год.

Мета: оволодіти новими знаннями з основ альтернативних теорій міжнародної торгівлі, визначити актуальність зазначених теорій в сучасних умовах, оволодіти новою термінологією і сформулювати необхідний інструментарій для подальшого вивчення основ міжнародної торгівлі.

Зміст практичного заняття

1. Стандартна модель міжнародної торгівлі.
2. Гіпотеза імітаційного лагу та життєвого циклу продукту.
3. Теорія перехресного попиту та конкурентних переваг.
4. Теорія ефекту масштабу.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

- вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
- письмово у зошиті розкрити питання, які зазначені у лекції як самостійні;
- сформулювати термінологічний словник за темою;
- підготувати доповідь, реферат.

2. Аудиторні завдання:

- обговорення питань, що визначені у темі;
- захист рефератів;
- відповідь на питання, які зазначені для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. У чому суть гіпотези імітаційного лагу?
2. Охарактеризуйте стадії життєвого циклу продукту.
3. Поясніть теорію перехресного попиту.
4. У чому суть теорії реверсу факторів виробництва?
5. Назвіть основні положення теорії ефекту масштабу.

Рекомендована література: [1]; [6, с.116-161]; [10]; [12]; [13, с.137-144]; [16, с.117-190]; [20]; [25, с.73-80]; [29].

Форми контролю: співбесіда, обговорення дискусійних питань, доповідь рефератів, експрес-контроль.

Практичне заняття № 4

Тема 1. 4 Неофакторні та неотехнологічні теорії – 2 год.

Мета: поглибити теоретичні знання з основ міжнародної торгівлі з погляду неотехнологічних та неофакторних підходів, детально вивчити теорію внутрігалузевої торгівлі та її використання в сучасних умовах, оволодіти новою термінологією і сформуванню необхідний інструментарій для подальшого вивчення основ міжнародної торгівлі.

Зміст практичного заняття

1. Неотехнологічні теорії. Теорія внутрігалузевої торгівлі.
2. Неофакторні моделі: теорія реверса факторів виробництва та модель економії на масштабах виробництва (теорія Кемпа).
3. Теорії впливу технічного прогресу на міжнародну торгівлю.
4. Вплив міжнародної торгівлі на доходи.
5. Теорія внутрігалузевої міжнародної торгівлі Бели Баласси.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

- вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
- письмово у зошиті розкрити питання, які зазначені у лекції як самостійні;
- формувати термінологічний словник за темою;
- підготувати доповідь, реферат.

2. Аудиторні завдання:

- обговорення питань, що визначені у темі;
- захист рефератів;
- відповідь на питання, які зазначені для самостійного опрацювання.

Питання для самостійного опрацювання

1. У чому суть неофакторної теорії?
2. Поясніть модель з урахуванням різної інтенсивності факторів.
3. Модель з урахуванням інтенсивності попиту.
4. Модель з урахуванням неоднорідності факторів.
5. Модель з урахуванням нових факторів.
6. Назвіть положення теорії передачі технології.
7. Поясніть модель технологічного розриву Майкла Познера.
8. Розкрийте модель неотехнологічного розвитку.
9. Сутність моделі кваліфікованої робочої сили.
10. Модель наукоємкої спеціалізації.

Рекомендована література: [1, с.22-35]; [3]; [6]; [10]; [12, с.22-45]; [13]; [20]; [23]; [25, с.76-86]; [29].

Форми контролю: співбесіда, доповідь рефератів, модульна контрольна робота за темами 1-4.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Практичне заняття № 5

Тема 2.1 Теорії прямих зарубіжних інвестицій та міжнародних корпорацій – 2 год.

Мета: розширити знання щодо концепції розвитку міжнародної економіки на основі використання теорій та моделей прямих зарубіжних інвестицій; вивчити основні поняття: іноземні інвестиції, правило Вальраса, імперфекції, правило ОЛІ; сформуванню необхідний інструментарій для подальшого вивчення основ міжнародної економіки.

Зміст практичного заняття

1. Теорії та моделі прямих інвестицій. Правило Вальраса.
2. Причини експорту та імпорту прямих зарубіжних інвестицій.
3. Теорії міжнародних корпорацій.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

- вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
- сформуванню термінологічний словник за темою;
- підготувати доповідь, реферат.

2. Аудиторні завдання:

- обговорення питань, що визначені у темі;
- розв'язок задач за темою;
- захист рефератів;
- відповідь на питання, які зазначені для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть моделі прямих інвестицій.
2. Що таке інвестиційний ризик?
3. Підхід Хаймера і теорія присвоєння.
4. Дайте визначення ТНК.
5. Які Ви знаєте теоретичні концепції ТНК?
6. Що таке інтернаціоналізація ринків та інтернаціоналізація компаній?

Рекомендована література: [1]; [7]; [11]; [15]; [20]; [24]; [30]; [36].

Форми контролю: співбесіда, обговорення дискусійних питань, доповідь рефератів, експрес-контроль.

Практичне заняття № 6

ТЕМА 2.2 Теорії міжнародних портфельних інвестицій – 2 год.

Мета: поглибити знання щодо теорій та видів зарубіжних портфельних інвестицій; закріпити основні поняття: портфельні інвестиції, своп, нота, деривати та ін.; визначити обсяги і причини зарубіжних портфельних інвестицій в сучасних умовах розвитку світового господарства.

Зміст практичного заняття

1. Суть та види зарубіжних портфельних інвестицій.
2. Теорії міжнародних портфельних інвестицій.
3. Оцінка обсягів зарубіжних портфельних інвестицій.
4. Причини зарубіжних портфельних інвестицій.
5. Модель інтерналізації Пітера Баклі, Марка Кессона, Алена Рагмена та Джона Даннінга.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

- вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
- письмово у зошиті розкрити питання, які зазначені у лекції як самостійні;
- сформуванати термінологічний словник за темою;
- підготувати доповідь, реферат.

2. Аудиторні завдання:

- обговорення питань, що визначені у темі;
- захист рефератів;
- відповідь на питання, які зазначені для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте теорію міжнародних портфельних інвестицій
2. Модель інтерналізації Пітера Баклі, Марка Кессона, Алена Рагмена та Джона Даннінга.

Рекомендована література: [1]; [7]; [11]; [15]; [20]; [24]; [30]; [36].

Форми контролю: співбесіда, поточне опитування, доповідь рефератів, тестові завдання .

Практичне заняття №7

Тема 2.3 Теорії міжнародних валютно-фінансових відносин

Мета: поглибити знання з теорії міжнародних валютно-фінансових відносин; сформуванати необхідний інструментарій для подальшого вивчення основ міжнародної економіки та вивчити основні поняття: паритет купівельної спроможності (ПКС), валютний курс, закон однієї ціни, монетарні моделі та ін.

Зміст практичного заняття

1. Теорії валютного курсу і загальної рівноваги.
2. Теорія паритету купівельної спроможності.
3. Монетарні моделі визначення валютного курсу.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

- вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
- письмово у зошиті розкрити питання, які зазначені у лекції як самостійні;
- сформувати термінологічний за темою;
- підготувати доповідь, реферат.

2. Аудиторні завдання:

- обговорення питань, що визначені у темі;
- розв'язок задач за темою;
- захист рефератів;
- відповіді на питання, які зазначені для самостійного опрацювання.

Питання для самостійного опрацювання

1. У чому суть міжнародних валютних відносин?
2. Теорія державних фінансів.
3. Сучасні теорії процента і грошей.
4. Поясніть теорему процентного паритету.
5. Який зв'язок валютного курсу, грошової маси, рівня цін і реального національного доходу?
6. Поясніть теорію валютних обмежень.
7. Які Ви знаєте теорії міжнародного руху капіталу?
8. Поясніть концепцію портфельної ліквідності Джеймса Тобіна.
9. У чому особливості теорії міжнародного вивозу капіталу Карла Маркса?

Рекомендована література: [1]; [2]; [4, с.216-226]; [11, с.257-282]; [16, с. 446–490]; [22]; [25].

Форми контролю: співбесіда, обговорення дискусійних питань, доповідь рефератів, експрес-контроль.

Практичне заняття № 8

Тема 2.4 Теорії та моделі міжнародної конкурентоспроможності – 1 год.

Мета: розширити знання з аналізу конкурентоспроможності національного господарства; вивчити теорії конкурентоспроможності Портера, Кругмана, Чемберлена; сформувати необхідний інструментарій для подальшого вивчення основ міжнародної економіки.

Зміст практичного заняття

1. Теоретичні основи аналізу конкурентоспроможності національного господарства. Теорія конкурентних переваг Майкла Портера.
2. Система показників конкурентоспроможності. Конкурентоспроможності країни.
3. Теорія монополістичної конкуренції Кругмана, Чемберлена.
4. Сучасні тенденції розвитку міжнародної конкуренції.
5. Місце і роль держави у забезпеченні конкурентоспроможності.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

- вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
- письмово у зошиті розкрити питання, які зазначені у лекції як самостійні;
- сформуванати термінологічний словник за темою;
- підготувати доповідь, реферат.

2. Аудиторні завдання:

- обговорення питань, що визначені у темі;
- захист рефератів;
- відповідь на питання, які зазначені для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Поняття конкурентоспроможності національного господарства.
2. У чому суть теорії конкурентних переваг Майкла Портера?
3. Назвіть детермінанти міжнародної конкуренції.
4. Охарактеризуйте систему показників конкурентоспроможності.
5. Які сучасні тенденції розвитку міжнародної конкуренції?
6. Висвітліть суть теорії монополістичної конкуренції Чемберліна.

Рекомендована література: 1; 2; 4; 11; 16; 22; 25.

Форми контролю: співбесіда, обговорення дискусійних питань, доповідь рефератів.

Практичне заняття № 9

Тема 2.5 Концепції економічного глобалізму – 1 год.

Мета: поглибити знання з теорії глобалізму; сформуванати необхідний інструментарій для подальшого вивчення основ міжнародної економіки, обґрунтувати асиметрію глобального розвитку.

Зміст практичного заняття

1. Теорії стадій розвитку цивілізації.
2. Теорії економічного зростання. Економічна глобалізація.
3. Асиметрія глобального розвитку.
 1. Теорія єдиного індустріального суспільства Раймона Арона та Еллюля.
 2. Теорія нового індустріального суспільства Джона Гелбрейта.
 3. Теорія міжнародної економічної інтеграції.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

- вивчити перелік питань, охоплених у лекції;
- письмово у зошиті розкрити питання, які зазначені у лекції як самостійні;
- сформуванати термінологічний словник за темою;
- підготувати доповідь, реферат.

2. Аудиторні завдання:

- обговорення питань, що визначені у темі;
- захист рефератів;
- відповідь на питання, які зазначені для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні положення теорії стадій економічного росту.
2. Перелічіть п'ять стадій росту.
3. Теорія єдиного індустріального суспільства Раймона Арона та Еллюля.
4. Теорія нового індустріального суспільства Джона Гелбрейта.
5. Які Ви знаєте теорії постіндустріального суспільства?
6. У чому суть теорії суперіндустріалізму?

Рекомендована література: [1]; [4, с. 227-239]; [14, с.65-73, 299-301]; [16, с. 753–800]; [17, с. 121–129]; [18, с.342-365; [19]; [28]; [30, с. 851–66]; [35]; [36].

Форми контролю: співбесіда, доповідь рефератів, модульна контрольна робота за темами 5–9.

6. ТИПОВІ ЗАДАЧІ

Задача 1.

Виходячи з даних розвитку економіки країн за умовний рік, Росія та Україна виробляють сукно та пшеницю. Визначити: вартість виробів в умовах зовнішньої торгівлі згідно теорії порівняльних переваг і спеціалізацію країн.

	Україна	Росія
Пшениця	2 години праці	1, 5 години праці
Сукно	4 години праці	1 година праці

Розв'язок:

Україна: 1 бушель пшениці = ? ярда сукна(2/4); 1 ярд сукна = 2 бушелі пшениці (4/2)

Росія: 1 бушель пшениці = 1,5 ярда сукна (1,5/1); 1 ярд сукна = 0, 66 бушелі пшениці (1/1,5).

Україні вигідно експортувати пшеницю до Росії. Росії вигідніше експортувати сукно. Припустимо, що світові ціни на сукно та пшеницю встановлені у такому співвідношенні: 1 бушель пшениці = 1 ярд сукна. Тоді, Україні вигідно спеціалізуватися на пшениці, а Росії – на сукні.

Висновок. Коли виробництво характеризується різними затратами праці – це означає, що внутрішні альтернативні вартості або внутрішнє співвідношення цін до початку міжнародної торгівлі також різні.

Задача 2.

Дві країни, США та Австрія, які відрізняються оснащенням працею ($L_{USA} = 150$, $L_A = 10$), виробляють два товари: комп'ютери К та машини М. Витрати на одиницю товару в обох країна можна описати за допомогою наступної таблиці. Нехай за умов автаркії попит на машини в США становить 30 одиниць, а в Австрії – 2.

Таблиця: Витрати на одиницю товару, людино-годин

Товар	США	Австрія
Машини	1,5	2
Комп'ютери	1	2
L	150	10
Попит	30	10

Нехай за умов автаркії попит на машини в США становить 30 одиниць, а в Австрії – 10.

а) Якою буде ціна за умов автаркії та виробництво обох товарів? Встановіть криві виробничих можливостей для США та Австрії.

б) Використовуючи надану вище інформацію визначте структуру спеціалізації обох країн за умов вільної торгівлі використовуючи принцип порівняльних переваг.

в) Якою буде світова ціна на машини? Визначте розмір експорту/імпорту обох країн.

Розв'язок:

а) Визначаємо альтернативну ціну в обох країнах в умовах автаркії:

США – машини=1,5 годин; комп'ютери=0,66 годин.

Австрія – машини=1 година; комп'ютери=1 година.

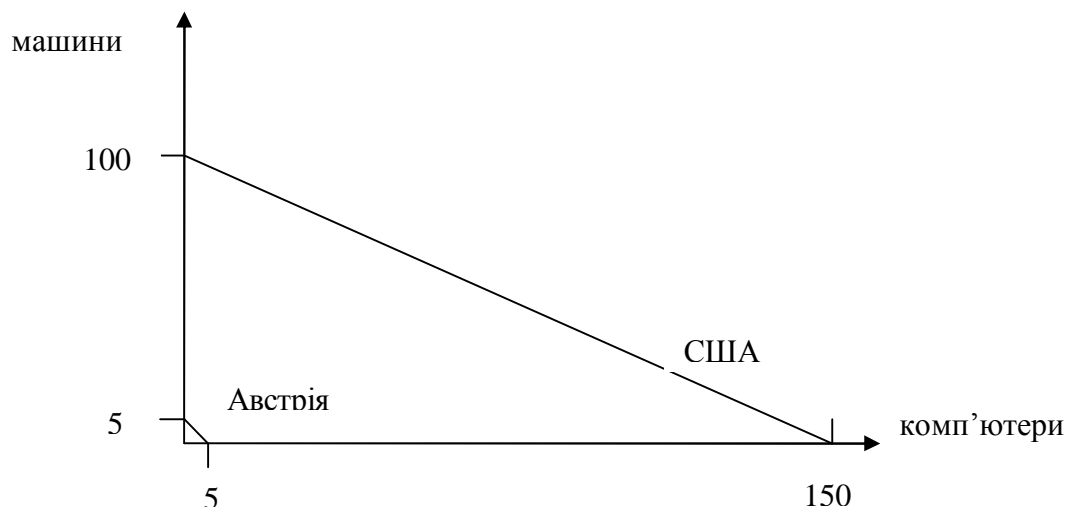
Таким чином США в умовах автаркії буде спеціалізуватися на виготовленні комп'ютерів, а Австрія може виготовляти обидва товари.

Далі визначимо виробничі можливості країн.

США – машини=150/1,5 = 100 штук; комп'ютери=150/1 = 150 штук.

Австрія – машини=10/2 = 5 штук; комп'ютери=10/2 = 5 штук.

Вносимо ці дані у графік виробничих можливостей.

б) В умовах вільної торгівлі буде спеціалізуватися на виготовленні комп'ютерів (оскільки їх альтернативна ціна є меншою за ціну Австрії), а Австрія буде виготовляти машини.

в) Світова ціна на машини буде становити 1 години праці.

Визначимо експорт країн. Оскільки попит в США становить 30 одиниць, а їх можливості 100, то США буде експортувати (100-30) 70 машин. Попит у Австрії на машини становить 10 одиниць, а їх можливості – 5 машин, то Австрія буде імпортувати (10-5) 5 машин.

Задача 3.

З наведених в таблиці даних визначити, які з країн належать до капіталонасичених, а які трудонасичених і які види товару вони повинні експортувати та імпортувати згідно теореми Хекшера-Олінна та парадоксу Леонт'єва.

Таблиця: Показники країн

Витрати на виготовлення експортної продукції:	Країни				
	1	2	3	4	5
Капітал	23	14	3	8	10
Праця	18	7	1	6	12
Витрати на виготовлення імпорتنної продукції:	Країни				
	1	2	3	4	5
Капітал	18	9	1	4	14
Праця	20	3	3	3	17

Розв'язок

1. Згідно теорії Хекшера-Оліна країни повинні експортувати продукти інтенсивного використання надлишкових факторів та імпортувати продукти інтенсивного використання дефіцитних для них факторів.

$(K : L)_E > (K : L)_H$ – капіталонасичена і навпаки.

1 країна: $(23:18) > (18:20)$ – капіталонасичена;

2 країна: $(14:7) < (9:3)$ – працenasичена;

3 країна: $(3:1) > (1:3)$ – капіталонасичена

4 країна: $(8:6) = (4:3)$ – капіталонасичена, праце насичена;

5 країна: $(10:12) > (14:17)$ – капіталонасичена.

Отже, у відповідності до теореми Хекшера-Оліна країни 1, 3, 5 є капіталонасиченими, країна 2 – праце насичена, країна 4 – має однакову факторонасиченість.

2. Парадокс Леонтьєва = $(K : П)_{ек.} / (K : П)_{ім.}$

1 країна: $(23:18) / (18:20) = 1,3$ – працenasичена;

2 країна: $(14:7) / (9:3) = 0,66$ – капіталонасичена;

3 країна: $(3:1) / (1:3) = 9,1$ – працenasичена;

4 країна: $(8:6) / (4:3) = 1$ – працenasичена;

5 країна: $(10:12) / (14:17) = 1,01$ – працenasичена.

Висновок: Згідно парадокса Леонтьєва країни 1, 3, 4, 5, є працenasичені; країни 2, – капіталонасичена.

Задача 4.

Виходячи з даних, наведених в таблиці 2 визначити обсяг імпорту країни (згідно правила Вальраса), якщо вартість активів проданих іноземцям склала A_1 тис.дол., а придбаних у них склала A_2 тис.дол. Відсотки за вкладений капітал, одержані із за кордону, склали R_1 тис. дол., виплачені іноземцям R_2 тис.дол. Експорт країни склав E_x тис. дол.

Таблиця 2

Показник, тис.дол	Сума
A1	10500
A2	8000
R1	4000
R2	3500
Ex	7000

1. Правило Вальраса: $Im. = Ex + NA + NR$

$NA = 10500 - 8000 = 2500$ тис. дол.

$NR = 4000 - 3500 = 500$ тис. дол.

$Im. = 7000 + 2500 + 500 = 10000$ тис. дол.

Задача 5.

Виходячи з окремих показників стану економіки країни за умовний рік, а саме: споживання домашніх господарств, підприємств та уряду – С млрд.дол., внутрішні інвестиції – Ін млрд.дол., експорт – Ex млрд.дол., імпорт – Ім млрд.дол. Визначте:

1. Імпорту, експорту та зовнішньоторгову квоти країни.
2. До яких економік (відкритих чи закритих) відноситься подана у Вашому варіанті країна.
3. Оцініть ступінь платоспроможності даної країни.

Вихідні дані наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Показник, млрд.дол	Сума
С	5501
Ін	1088
Ex	3260
Ім.	3362
Сума річних платежів	820

Розв'язок

1. $ВВП = (C + In) + (Ex - Im.) = (5501 + 1088) + (3260 - 3362) = 6487$ млрд. дол.

$Ikв = Im./ВВП \cdot 100\% = 3362/6487 \cdot 100 = 51,8\%$

$Eкв = Ex/ВВП \cdot 100\% = 3260/6487 \cdot 100 = 50,25\%$

$ЗТОк = (Ex + Im)/ВВП \cdot 100\% = (3260 + 3362)/6487 \cdot 100 = 51,05\%$

2. Оскільки прийнятою ступінню відкритості економіки є розмір експортної квоти більше 10%, то дана країна відноситься до відкритих економік.

3. $НОБ = Cпл/Ex \cdot 100\% = 820/3260 \cdot 100 = 25,1\%$

Задача 6.

Визначте рівень девальвації фунта стерлінга до долара США, якщо курс до проведення девальвації склав К1 ф.ст./дол., а після склав К2 ф.ст./ дол.

Розрахуйте також відсоток вимушеної ревальвації долара США до фунта стерлінга. Вихідні дані для розрахунку наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Показник	Сума
K1	2,10
K2	2,7

Розв'язок:

$$1. D = ((K1 - K2)/K1) 100\% = ((2,10 - 2,7)/2,10) 100 = -28,6\%$$

$$P = ((K2 - K1)/K1) 100\% = ((2,7 - 2,10)/2,10) 100 = 28,6\%$$

Задача 7.

Визначити ефект масштабу виробництва (описаний Кругменом), якщо задано a – постійну величину, яка залежить від технології виробництва, $Q1$ та $Q2$ – обсяги випуску продукції фірми (прийняти відповідно 100 та 300 одиниць), та b – граничне співвідношення між обсягом виробництва та кількістю праці. Вихідні дані наведено в таблиці 5.

Таблиця 5

Показник	Сума
a	21
b	7

Розв'язок:

$$1. \text{Ефект масштабу виробництва: } Li = a + b \cdot Qi$$

$$Li (100 \text{ шт.}) = 21 + 7 \cdot 100 = 721 \text{ люд./год. } 721 / 100 = 7,21$$

$$Li (300 \text{ шт.}) = 21 + 7 \cdot 300 = 2121 \text{ люд./год. } 2121 / 300 = 7,07$$

$$\text{Визначаємо економію: } 7,21 - 7,07 = 0,14$$

Задача 8.

Розглядаються дві країни, А та В. Ринок праці в даних країнах характеризуються за наведеними даними.

Варіант 1			
А) функція попиту на працю	$D = 100 + k - 5n$	В) функція попиту на працю	$D = 120 + k - 5n$
функція пропозиції праці	$S = 60 + k + 3n$	функція пропозиції праці	$S = 40 + k + 5n$
Варіант 2			
функція попиту на працю	$D = 200 + k - 5n$	функція попиту на працю	$D = 240 + k - 3n$
функція пропозиції праці	$S = 120 + k + 3n$	функція пропозиції праці	$S = 80 + k + 5n$

Варіанти обирається на підставі останніх двох цифр номера залікової книжки:
 непарний - В.1; парний – В.2;
 k – останні дві цифри номера залікової книжки (від 01-20);
 n – рівноважна заробітна плата, доларів за годину.

Необхідно визначити:

1. Об'єм зайнятості (млн. чол.) та рівноважну заробітну плату (дол. за годину) в обох країнах.
2. можливий напрям руху міграції робочої сили (з якої країни в яку і чому).
3. уявіть, що в обох країнах знято всі обмеження на міграцію, і в результаті руху робочої сили в країні еміграції рівноважна годинна ставка заробітної плати виросли (на 1 долар для варіантів від 1 до 10 та на 2 долара для варіантів 11-20). Яким буде об'єм еміграції.

Розв'язок:

1. Рівноважна заробітна плата:

Країна А $100 + 9 - 5n = 60 + 9 + 3n$;

$40n = 8n = 5$ дол. за годину

Країна В $120 + 9 - 5n = 40 + 9 + 5n$

$80n = 10n = 8$ дол. за годину

Отже, об'єм зайнятості: Країна А $100 + 9 - 25 = 84$ млн. чол.; Країна В $120 + 9 - 40 = 89$ млн. чол.

2. Напрямок руху міграції буде з країни А в країну В, оскільки в країні В більша рівноважна заробітна плата.

3. Припустимо, що рівноважна заробітна плата у країні А становитиме 6 доларів за годину. Тоді: $100 + 9 - 5 \cdot 6 = 79$ млн. чол.

$84 - 79 = 5$ млн. чол. – об'єм еміграції

Задача 9.

Припустимо, що країна А має порівняльну перевагу у виробництві зерна й у результаті встановлення вільних торгових відношень з іншими країнами починає експортувати зерно й імпортувати цукор. В таблиці 7 наведено дані про частку прибутку різних чинників у доданій вартості, при виробництві зерна і цукру, а також у національному доході країни А.

Необхідно: а) Розрахувати показники експортної/імпортної спеціалізації Сіх для кожного з трьох чинників (праця, земля, капітал).

б) Якби чинники цілком не могли переміщатися між секторами, хто б виграв у результаті розширення торгівлі? Хто б програв?

Таблиця: Частка прибутку у доданій вартості країни А

Показник	Зерно (експорт)	Цукор (імпорт)	націон. доход
праця	0,35	0,20	0,30
земля	0,46	0,20	0,35
капітал	0,19	0,60	0,35

Розв'язок

$$6.1. S_{ix}/m = (Q_{ex} - Q_{im})/Q_{iy}$$

$$\text{Праця: } S_{ix}/m = (0,35 - 0,20) / 0,30 = 0,5$$

$$\text{Земля: } S_{ix}/m = (0,46 - 0,20) / 0,35 = 0,74$$

$$\text{Капітал: } S_{ix}/m = (0,19 - 0,60) / 0,35 = -1,17$$

2. У результаті розширення торгівлі країна А виграє порівняно з іншими країнами по таких чинниках як праця і земля, а щодо капіталу то дана країна програє.

Задача 10.

Припустимо, що фірма **Д** в країні **В** виготовляє літаки. Деякі матеріали та комплектуючі вона завозить із-за кордону, питома вага вартості імпортованих компонентів матеріальних затрат в ціні кінцевої продукції складає **a**. Нехай з ціллю захисту національних виробників та підтримки зайнятості уряд країни вводить митний тариф на імпортований літак в розмірі **T_н**, а на імпортовані матеріали комплектуючі **T_{ім}**. Вихідні дані для розрахунків в таблиці 8.

Таблиця: Показники

Показник	Сума (у.о.)
T _н	23
T _{ім}	11
a	26

Необхідно визначити:

1. Яким буде фактичний рівень митного захисту літакобудування.
2. За яких умов фактичний рівень митного захисту літакобудування буде співпадати із номінальним рівнем мита на конкуруючу імпортовану продукцію.

Розв'язок

$$7.1. T_e = (T_n - a \cdot T_{im}) / (1 - a) = (23 - 0,26 \cdot 11) / (1 - 0,26) = 27,22$$

7.2. Фактичний рівень митного захисту літакобудування буде співпадати із номінальним рівнем мита на конкуруючу імпортовану продукцію при умові, що питома вага вартості імпортованих компонентів дорівнюватиме нулю ($a = 0$).

7. ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ СЕМЕСТРОВИХ ЗАВДАНЬ

Індивідуальна робота проводиться зі студентами з метою підвищення їх рівня підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей. Основними видами завдань для індивідуальної роботи є: поглиблення вивчення окремих питань, підготовка рефератів, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) з апробацією творчих здібностей на семінарах, конкурсах, олімпіадах і конференціях.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання студента (далі ІНДЗ), що пропонується для виконання студентами з даної дисципліни, є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального чи навчально-дослідницького характеру, яке виконується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення теоретичних і практичних знань студентів з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Важливим видом ІНДЗ є підготовка реферату. Рекомендовано обов'язковий захист реферату. Виконання реферату дає змогу студенту навчитися самостійно використовувати та узагальнювати теоретичні положення та інформаційні джерела, формулювати власні погляди щодо розв'язання проблем, обґрунтування висновків і пропозицій.

Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді скріпленого (зшитого) реферату (зошита), з титульною сторінкою стандартного зразка (додаток Б) і внутрішнім заповненням із зазначенням всіх позицій змісту завдання (обсягом до 16 друкованих аркушів).

Реферат подається викладачу з даної дисципліни, уточнюється план і потребує публічного захисту на семінарі.

Основними етапами виконання реферату є:

1. Вибір теми та визначення мети і завдань дослідження.
2. підбір наукової літератури та інформаційних джерел, обробка інформації.
3. складання плану дослідження.
4. Написання та оформлення реферату.
5. Публічний захист роботи на семінарському занятті.

Реферат — короткий виклад змісту якогось документа, праці чи їх сукупності. Тематику рефератів студенти обирають самостійно або за вказівками викладача.

Тематика індивідуальних завдань (рефератів)

1. Меркантилістська теорія міжнародної торгівлі.
2. Теорія абсолютних переваг.
3. Адам Сміт і його праця "Дослідження про природу та причини багатства народів".
4. Теорія порівняльних переваг.
5. Давід Рікардо і його праця "Принципи політичної економії та оподаткування".
6. Неокласична теорія міжнародної торгівлі.
7. Теорія Хекшера-Оліна.

8. Е. Хекшер і Б. Олін та їх праця "Міжрегіональна і міжнародна торгівля".
9. Парадокс Леонтьєва.
10. Теорія специфічних факторів виробництва.
11. Модель життєвого циклу продукту.
12. Теорія перехресного попиту.
13. Теорія реверсу факторів виробництва.
14. Теорія ефекту масштабу.
15. Теорія внутрігалузевої міжнародної торгівлі.
16. Неофакторна теорія.
17. Теорія передачі технології.
18. Моделі прямих інвестицій.
19. Теорія міжнародних портфельних інвестицій.
20. Теоретичні концепції ТНК.
21. Еволюція міжнародних валютних відносин.
22. Теорія державних фінансів.
23. Сучасні теорії процента і грошей.
24. Теорія паритету купівельної спроможності.
25. Теорії регулювання валютного курсу.
26. Теорія валютних обмежень.
27. Протекціонізм: аргументи на користь та проти.
28. Теорії міжнародного руху капіталу.
29. Дж.С.Мілль та його праця "Основи політичної економії".
30. Теорія міжнародного вивозу капіталу Карла Маркса.
31. Теорія вивозу капіталу Кіндлебергера.
32. Сучасні тенденції розвитку міжнародної конкуренції.
33. Теорія конкурентних переваг.
34. Теорії стадій розвитку.
35. У. Ростоу та його праця "Стадії економічного росту: некоммуністичний маніфест".
36. Теорія єдиного індустріального суспільства.
37. Теорія нового індустріального суспільства.
38. Джон Гелбрейт та його праця "Нове індустріальне суспільство".
39. Теорії постіндустріального суспільства.
40. Теорія суперіндустріалізму.
41. Аллен Тоффлер та його книга "Третя хвиля".
42. Теорія єдиної цивілізації.
43. Теорія зіштовхування цивілізацій.
44. Теорія занепаду імперій.
45. Пол Кеннеді та його праця "Піднесення та занепад великих держав".
46. Теоретичні концепції міжнародної економічної інтеграції.
47. Теорія неолібералізму.
48. Теорія корпоративізму.
49. Теорія структуралізму.
50. Теорія дирижизму.

8. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СЕМЕСТРОВИХ ЗАВДАНЬ

Обсяг індивідуального завдання повинен становити 15-20 сторінок тексту.

При оформленні семестрового завдання слід залишати поля: ліве – 25 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм. Текст друкується з міжрядковим інтервалом 1.5, шрифт – Times New Roman 14 кегль, міжбуквенний інтервал – звичайний.

Першою сторінкою індивідуального семестрового завдання є титульна сторінка. Зразок її оформлення наведено у **додатку А**.

Текст завдання поділяють на відповідні підрозділи:

1. Вступ.
2. Основна частина (2-3 підрозділи).
3. Висновки.
4. Список використаних джерел.
5. Додатки.

У **вступі** необхідно висвітлити актуальність теми роботи, проаналізувати стан дослідженості проблеми. Обсяг вступу не повинен перевищувати однієї сторінки. В **основній частині** аналізуються теоретичні погляди та практичні рішення досліджуваної проблеми. Аналіз слід проводити з використанням реальних статистичних даних. На основі викладеного матеріалу слід зробити відповідні **висновки** і пропозиції. Обсяг цієї частини роботи не повинен перевищувати двох сторінок. **Список використаних джерел** має містити лише ті літературні та інші джерела (ресурси Інтернету, інформація на CD-дисках), які реально використовувались у роботі. До **додатків** включають, як правило, допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприйняття дослідження, наприклад, допоміжні таблиці, опис методик та алгоритмів, ілюстрації допоміжного характеру тощо.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) жирним шрифтом і розміщують посередині сторінки. Крапка в кінці заголовку не ставиться. Кожен підрозділ індивідуального завдання повинен починатися з нової сторінки.

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому кутку сторінки. Першою сторінкою індивідуального завдання є титульний аркуш. Другою сторінкою є зміст. На першій та другій сторінках номери не проставляються.

Ілюстрації (рисунок, графік, діаграма та фотографія), а також таблиці подаються безпосередньо після тексту, де вони вперше згадані. Ілюстрації позначають скорочено словом “Рис”. Номер та назву ілюстрації розміщують посередині під ілюстрацією. Після назви ілюстрації крапка не ставиться (див. **додаток Б**).

Цифровий матеріал повинен, як правило, оформлятися у таблиці. Кожна таблиця має свій номер та назву, які розміщують над таблицею. Перед номером таблиці пишуть слово “Таблиця”, після нього ставиться номер. Назва таблиці починається з великої літери, після назви крапка не ставиться (див. **додаток Б**).

Формули у тексті роботи також послідовно нумерують. Номер проставляється біля правого поля аркуша поряд з формулою. Номер формули пишеться в круглих дужках, наприклад:

$$MRT = \frac{MC_x}{MC_r} = \frac{P_x}{P_r} = \frac{MU_x}{MU_r} = MRS \quad (1)$$

Під час написання індивідуального семестрового завдання студент повинен робити **посилання** на джерела літератури та інші джерела, дані з яких наводяться у тексті завдання. Наявність посилань на джерела у тексті є обов'язковою. Такі посилання дають змогу відшукати і перевірити достовірність відомостей, поданих у тексті роботи.

Посилання в тексті слід включати у квадратні дужки і зазначати послідовний номер джерела у Списку використаних джерел та номери сторінок, на яких подано інформацію, наприклад [5, с.15-17].

Посилання на ілюстрації вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад “на рис.1.1 зображено ...”. Посилання на формули вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад “у формулі (1.1) ...”. На всі таблиці в тексті індивідуального завдання повинні бути посилання, які при цьому пишуться скорочено, наприклад “див. табл. 1.1”.

При оформленні **Списку використаних джерел** усі джерела слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів, або по мірі наведення посилань у тексті. Список використаних джерел повинен містити не менше десяти використаних позицій. Приклади оформлення джерел літератури та інших джерел наведено у **додатку В**.

Додатки нумерують великими українськими літерами А, Б, В, і т.д. Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, розміщений угорі посередині сторінки.

Оцінка за індивідуальне завдання виставляється на семінарському занятті (практичному, колоквіумі і т.п.) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача з його змістом. Обов'язковий захист реферату здійснюється шляхом усної доповіді студента (5–7 хв.) та подання його у письмовій формі.

Оцінка за індивідуальне завдання є обов'язковим компонентом підсумкової оцінки з навчального курсу. Питома вага індивідуального завдання у загальній оцінці з дисципліни, залежно від складності та змісту завдання, може становити від 5% до 20%.

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ (ЗАЛКУ)

1. Сутність меркантилістської теорії міжнародної торгівлі.
2. Основні положення теорії абсолютних переваг.
3. Теорія порівняльних переваг.
4. Які відмінності неокласичної теорії міжнародної торгівлі від класичної?
5. Концепція факторів виробництва Ж.Б. Сея.
6. Суть теорії Хекшера Оліна.
7. Поясніть парадокс Леонтьєва.
8. Теорія специфічних факторів виробництва.
9. У чому суть гіпотези імітаційного лагу?
10. Теорія перехресного попиту.
11. Модель життєвого циклу продукту.
12. Теорія внутрігалузевої міжнародної торгівлі.
13. Положення теорії ефекту масштабу.
14. Сутність неофакторної теорії.
15. Основні положення теорії передачі технології.
16. Назвіть та поясніть моделі прямих інвестицій.
17. Поняття та теорії портфельних інвестицій.
18. Теоретичні концепції ТНК.
19. Сутність та еволюція міжнародних валютних відносин.
20. Теорема процентного паритету.
21. Теорії регулювання валютного курсу.
22. Сутність, переваги та недоліки протекціонізму.
23. Теорії міжнародного руху капіталу.
24. Теорія конкурентних переваг Майкла Портера.
25. Сучасні тенденції розвитку міжнародної конкуренції.
26. Сутність теорій стадій розвитку.
27. Теорія єдиного індустріального суспільства.
28. Теорія постіндустріального суспільства.
29. Теорії розвитку цивілізацій.
30. Сутність та переваги міжнародної економічної інтеграції.

10. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Акціонерні цінні папери – грошовий документ, що обертається на ринку та посвідчує майнові права володаря документа щодо особи, яка випустила цей документ.

Альтернативні витрати — це просте порівняння цін одиниць двох товарів на внутрішньому ринку, виражених через кількість робочого часу, витраченого на їх виробництво.

Альтернативна ціна — це робочий час, потрібний для виробництва одиниці одного товару, виражений через робочий час, необхідний для виробництва одиниці іншого товару.

Борговий цінний папір – грошовий документ, що обертається на ринку та посвідчує відношення позики володаря документа щодо особи, яка випустила цей документ.

Варрант – різновид опціону, який дає можливість його власнику придбати у емітента на пільгових умовах певну кількість акцій протягом певного періоду.

Глобалізація – процес перманентного зростання взаємозв'язку та взаємозалежності усіх економічних та соціальних агентів, що формує якісно нову організацію світового господарства, нову організаційну архітектуру світової економіки.

Еклектична модель OLI – запропонована Дж. Данінгом, згідно якої прямі зарубіжні інвестиції здійснюються на підставі урахування 3-х груп чинників: 1) переваги володіння (ownership advantages, O): конкурентні переваги фірми (включаючи технологічний рівень, управлінський та маркетинговий досвід, імідж), економія на масштабах тощо; 2) переваги дислокації (lokation advantages, L) включають виробничі витрати в зарубіжній країні, тарифи, податки, транспортні витрати, політичні ризики, розвиненість інфраструктури тощо; 3) переваги інтерналізації (internalization advantages, I) пов'язані з можливістю отримання кращих результатів за рахунок самостійної діяльності в зарубіжній країні порівняно з використанням місцевих дистриб'юторів та ліцензіатів.

Міжнародна торгівля (international trade) – сфера міжнародних товарно-грошових відносин, що являє собою сукупність зовнішньої торгівлі усіх країн світу. Міжнародна торгівля складається з двох зустрічних потоків – експорту та імпорту, характеризується зовнішньоторговельним сальдо і зовнішньоторговельним оборотом.

Мобільний фактор виробництва – фактор, який вільно переміщується між галузями національної економіки. Загалом до мобільних факторів виробництва належать праця, капітал, технологія.

Нота/боргова розписка – короткостроковий грошовий інструмент (3-6 місяців), який випускається боржником на своє ім'я по договору з банком, який гарантує його розміщення на ринку й придбання непроданих нот, пролонгацію кредиту або надання резервних кредитів. Найбільш відома – Євронота.

Опціон – договір, який дає покупцю право купити або продати певний цінний папір або товар по фіксованій ціні після закінчення певного часу або на певну дату.

Парадокс Леонтьєва полягає у тому, що теорія співвідношення факторів виробництва Хекшера-Оліна не підтверджується на практиці: трудонасичені країни експортують капіталомістку продукцію, тоді як капіталонасичені – трудомістку.

Прямі іноземні інвестиції — придбання тривалого інтересу резидентом однієї країни (прямим інвестором) в підприємстві — резиденті іншої країни (підприємстві з прямими інвестиціями).

Портфельні інвестиції є вкладення капіталу в іноземні цінні папери, які не дають інвестору права реального контролю над об'єктом інвестування.

Своп – угода, яка передбачає обмін через визначений час і на основі узгоджених правил платежами по одній і тій же заборгованості.

Специфічний фактор виробництва – фактор, який використовується лише в одній галузі та не переміщується в інші.

Теорія специфічних факторів виробництва (Самуельсона-Джонса) – фактори, які є специфічними для експортного сектору, розвиваються (їх обсяг збільшується), а фактори, які є специфічними для сектору, що конкурує з імпортом, зменшуються, тобто – доходи власників фактору специфічного для експортних галузей збільшуються, а доходи власників фактору специфічного для галузей, що конкурують з імпортом, зменшуються.

Теорія абсолютних переваг – країни експортують ті товари, у виробництві яких вони мають абсолютні переваги (найменші витрати), а імпортують ті, у виробництві яких інші країни мають абсолютні переваги.

Теорія порівняльних переваг – країни експортують ті товари, альтернативна ціна на які нижча, ніж в іншій країні, а імпортують ті, альтернативна ціна на які вища. Теорія порівняльних переваг базується на тих самих припущеннях, що і теорія абсолютних переваг, використовуючи додатково поняття альтернативних витрат.

Фактори виробництва – це ресурси, які необхідно витратити для виробництва товару: праця, земля, капітал, технологія

Факторонасиченість – показник, що визначає відносну забезпеченість факторами виробництва. Теорема Хекшера-Оліна: країна експортуватиме товар, який більш інтенсивно використовує фактор, на який ця країна відносно багатша.

Фьючерс – обов'язкові для виконання стандартні короткочасні контракти на купівлю або продаж певного цінного паперу, валюти або товару за певною ціною на певну дату у майбутньому.

Форвардний курс – угода між двома сторонами про майбутню поставку предмету контракту за наперед обумовленою ціною, яка укладається поза біржею й обов'язкова до виконання для обох сторін зазначеної угоди.

11. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Міжнародна економіка: навч. посібн./ Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г., Макогон Ю.В. та ін. [за ред. Ю.Г. Козак]. – К.: Центр навчальної літератури «АртЕк», 2002. – 436 с.

Додаткова література

2. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учебник. – М.: Юристъ, 2001. – 368 с.
3. Бровкова Е.Г., Продиус И.П. Внешнеэкономическая деятельность. – К.: Сирин, 2000. – 196 с.
4. Буглай В.Б., Ливенцев Н.Н. Международные экономические отношения. Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 160 с.
5. Бударіна Н.А. Міжнародні фінанси. Навч. пос. – Донецьк, 2002. – 232 с.
6. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі. – К.: Основи, 2000. – 241 с.
7. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. – К.: Наукова думка, 2004. – 390 с.
8. Дахно І.І., Бовтрук Ю.А. Міжнародна економіка: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2002. – 216 с.
9. Жуков Е.Ф., Капаева Т.И., Литвиненко Л.Т. и др. Международные экономические отношения: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 485 с.
10. Зверев Ю.М. Мировая экономика и международные экономические отношения: учебное пособие. – Калининград: Калининградский университет, 2000. – 82 с.
11. Інвестологія: наука про інвестування: Навч. посіб. / С.К. Реверчук, Н.Й. Реверчук, І.Г. Скоморович та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – К.: Атіка, 2001. – 264 с.
12. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х ч. – Ч.1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства, - М.,1997. Ч.2: Учеб. пособие для вузов по спец. "Мировая эконом" – М.: Междунар. отношения, 2000. — 484 с.
13. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Ржепішевський К.І. Основи міжнародної торгівлі: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 377 с.
14. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник. – К.: Знання-прес, 2003. – 406 с.
15. Кредісов А.І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навчальний посібник. – К.: ВІРА-Р, 2002. – 448 с.
16. Кругман П.Р., Обстфельд М. Международная экономика. 5-е издание: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2004. – 832 с.
17. Кукурудза І.І. Міжнародна економіка. Матеріали до лекцій та семінарів. – Черкаси: РВВ ЧДУ, 2000. – 386 с.

18. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., Столярчук Я.М. Практикум з міжнародної економіки: тести, вправи, задачі, проблемні ситуації, ділові ігри. – К.: КНЕУ, 2006. – 287 с.
19. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: учебник /под ред. Л.Н.Красавиной. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 576 с.
20. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів економічних вузів і факультетів./ Філіпенко А.С., Боринець С.Я., Вергун В.А. та ін – К.: Либідь, 1992. – 255 с.
21. Міжнародна економіка: навч. посіб. для студ.: рек. М-вом освіти і науки України / за ред. Ю.Г.Козака, Н.С.Логвінової, В.М.Осипова. – К.: ЦУЛ, 2008. – 118 с.
22. Міжнародні фінанси: навч. посіб./ О.М. Мозговий, Т.Є.Оболенська, Т.В.Мусієць та ін./ за ред. д-ра екон. наук, проф. О.М. Мозговий. – К.: КНЕУ 2005. – 504с.
23. Мировая экономика: Учебник / Под ред. Булатова А.С. – М.: Юрист, 2001. – 734 с.
24. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: теорія і практика бізнесу транснаціональних корпорацій / О.І.Рогач. – К.: Либідь, 2005. – 720 с.
25. Румянцев А.П., Башинська А.І., Корнілова І.М., Коваленко Ю.В. Міжнародна торгівля: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
26. Румянцев А.П., Климко Г.Н., Рокоча В.В. та ін. Міжнародна економіка. – К.: Знання-прес, 2003. – 447 с.
27. Рыбалкин В.Е., Щербанин Ю.А., Балдин Л.В. и др. Международные экономические отношения: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 519 с.
28. Савельев Є.В. Міжнародна економіка: підручник. — 3-те вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2008. — 622с.
29. Сапич В.І., Сапич Н.М. Міжнародна економіка: Практикум. – Суми: Університетська книга, 2003. – 159 с.
30. Світова економіка: Підручник /А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, І.О.Рогач та ін. – К.: Либідь, 2007. – 640 с.
31. Семенов К.А. Международные экономические отношения: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 544 с.
32. Сухарський В.С. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Теорія, методологія, практика. Курс лекцій. – Тернопіль: ТАНГ, 2001. – 284 с.
33. Фомишин С.В., Фомишина В.Н., Тищенко А.И., Градиль А.И. Международные экономические отношения: Практикум. – Херсон: Дніпро, 2002. – 248 с.
34. Циганкова Т.М., Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. Міжнародна торгівля: Навч.-метод. посібник для самост. вивч.дисц. – К.: КНЕУ. 2003. – 256 с.
35. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика: підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2008. — 663с.
36. Школа І.М., Козменко В.М., Бабінська О.В. Міжнародні економічні відносини: підручник для студ. вищих навч. закл. / Чернівець. торг.-екон. ін-т КНТЕУ. — Вид.2., переробл. і доп. — Чернівці : Книги-XXI, 2007. — 544с.

12. ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Зразок оформлення титульного аркушу індивідуального завдання

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького
ННІ економіки і права

Кафедра економічної теорії та міжнародної економіки

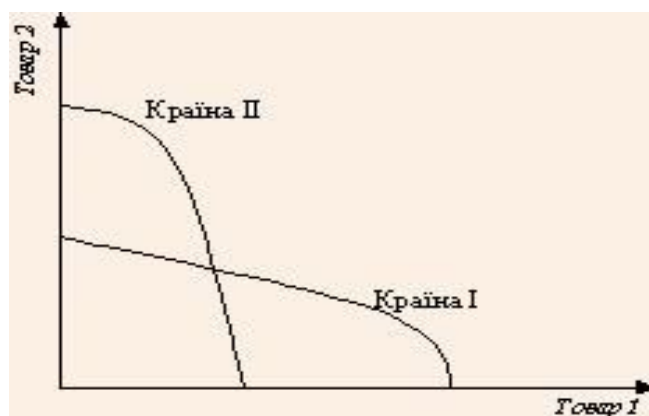
ІНДИВІДУАЛЬНЕ СЕМЕСТРОВЕ ЗАВДАННЯ
з курсу “Теорії міжнародної економіки” на тему:

Виконано:
студентом групи 2-ЕТ
ПІБ _____

Перевірено:
к.е.н., доцент Опалько В.В.

Черкаси – 2011

ДОДАТОК Б

Зразок оформлення ілюстрацій та таблиць

Рис. 1.1. Криві трансформації виробничих потужностей

Таблиця 1.1

Динаміка світового ринку послуг, 1990-2005 рр., млн. дол. [10, 23]

	1990	1995	2000	2005
Усі види послуг	853,2	1100	1260	1290
Транспорт	209,2	250,4	315	324
Подорожі	246,9	321,1	415	422
Урядові послуги	47,0	49,5	-	-
Інші види послуг	349,9	479,1	530	544

ДОДАТОК В

Приклади оформлення наукових джерел та літератури

Однотомний документ

Один автор

Середюк Н. М. Діагностика та лікування невідкладних станів і загострень терапевтичних захворювань: навч. посіб. / Н. М. Середюк ; ред. Є. М. Нейко. - Вінниця : Нова книга, 2003. - 496 с. : іл.

Два автори

Фещенко Ю. І. Контроль за туберкульозом в умовах адаптованої ДOTS - стратегії: навч. посіб. / Ю. І. Фещенко, В. М. Мельник. - К.: Медицина, 2007. - 480 с.

Три автори

Тимченко В. Н. Диагностика, дифференціальна диагностика и лечение детских инфекций: справочник / В. Н. Тимченко, В. В. Леванович, И. Б. Михайлов. - 2-е изд., доп. и перераб. - СПб.: ЭЛБИ - СПб., 2007. - 384 с.

Чотири автори

Захворювання і травми діафрагми : навч. посіб. / А. Г. Іфтодій, В. П. Пішак, В. Б. Рева, В. І. Гребенюк ; Буковинська держ. мед. академія. - Чернівці: Медакадемія, 2003. - 128 с.

П'ять авторів і більше

Профілактика гнойно-септических осложнений в хирургии / В. В. Плечев, Е. Н. Мурысева, В. М. Тиммербулатов [и др.]. - М.: Триада-Х, 2003. - 320 с.

Без автора

Интенсивная терапия в педиатрии / ред. Г. И. Белебезьев. - К. : Здоров'я, 2004. - 588 с.

Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах : нормативно-техн. матеріал / упоряд. О. В. Ситяшенко. - К. : Задруга, 2004. - 338с. - (Енциклопедія керівника навчального закладу).

Багатотомний документ

Терапевтична стоматологія : підручник : в 4 т. Т. 2 / ред. М. Ф. Данилевський, А. В. Борисенко. - К. : Здоров'я, 2004. - 400 с. : іл.

Мінцер О. П. Інформаційні технології в охороні здоров'я і практичній медицині : в 10 т. Т. 3. Інформаційні технології в хірургії / О. П. Мінцер, В. З. Москаленко, С. В. Веселий ; ред. О. П. Мінцер. - К. : Вища школа, 2004. - 423 с. : іл.

Матеріали конференцій, з'їздів

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю "Сучасні методи діагностики і лікування в клініці внутрішніх хвороб", 5-6 лют. 2004 р., Вінниця // Вісник Вінниц. нац. мед. ун-ту. - 2004. - Т.8, № 1. - С. 1-317.

Шоста університетська науково-практична конференція молодих учених та фахівців, 6 квіт. 2000 р., Вінниця : тези доп. / ВНМУ ім. М. І. Пирогова. - Вінниця, 2000. - 37 с.

Словники

Українсько-російсько-англійський словник з кардіології / І.Ф. Заремба, Г. І. Гурська, Б. М. Лапінський [та ін.] ; ред. В. О. Бобров, М. П. Павловський. - Львів : Світ, 1993. - 101 с.

Приходченко К. І. Універсальний словник-довідник : 30000 слів і виразів сучасної української мови / К. І. Приходченко. - Донецьк : Бло, 2006. - 318 с.

Законодавчі та нормативні документи

Медична статистика : зб. нормат. док. / упрояд. та голов. ред. В. М. Заболотько. - К.: МНІАЦ мед. статистики : Медінформ, 2006. - 459 с. - (Нормативні директивні правові документи).

Закон України "Про реабілітацію інвалідів в Україні" : за станом на 3 лют. 2006 р. / Верховна Рада України. - Офіц. вид. - К.: Парламент. вид-во, 2006. - 36 с. - (Закони України).

Автореферати дисертації

Громадський Є. О. Реабілітація гормональної функції яєчників у жінок після позаматкової вагітності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук : спец. 14.01.01. "Акушерство та гінекологія" / Є. О. Громадський ; Одес. держ. мед. ун-т. - Одеса, 2004. - 19 с.

Частина книги, періодичного, продовжуваного видання

Королев А. Э. Особенности анестезии при обширной резекции печени / А. Э. Королев // Клінічна хірургія. - 2004. - №3. - С. 22-25.

Ульянов В. О. Вплив хронічного стресу на морфофункціональний стан нейронів паравентрикулярного ядра гіпоталамусу / В. О. Ульянов // Вісник морфології. - 2008. - Т. 14, №1. - С. 151-154.

Електронні ресурси

Запорожан В. М. Акушерство і гінекологія [Електронний ресурс]: підруч. для студ. мед. ВНЗ III-IV рівнів акредитації : у 2 кн. / В. М. Запорожан. - 80 Min / 700 MB. - Одеса : Одес. держ. мед. ун-т, 2003. - (Бібліотека студента-медика). - Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97-2000. - Назва з контейнера.

Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. Статистики України ; ред. О. Г. Осауленко. - К. : CD-вид-во «Інфодиск», 2004. - 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. - (Всеукр. перепис населення , 2001). - Систем. вимоги : Pentium-266 ; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. - Назва з екрану.

Поліщук В. В. Диспансерне спостереження хворих на ідіопатичний фіброзуючий альвеоліт [Електронний ресурс] / В. В. Поліщук // Укр. пульмонологіч. журн. - 2008. - №2. - С. 21-24. - Режим доступу до журн.: <http://www.ifp.kiev.ua/doc/journals/upj.htm> .